

Märkmeid Eesti perekonnaseaduse eeluõu kohta.

Abikaasade isiklikud ja varanduslikud vahekorrad.

T. Grünthal.

I. Õigus sünnib ning areneb ühiskondlikus elus. Tema aluseks on rahva teadvus, õigekshindamine, õiglustunne. Juba vanad roomlased ütlesid: *ex facto oritur jus*. Teiste sõnadega — õigusnormid sünnivad ühiskonnas, arenevad, täienevad ning muutuvad ühes ühiskonna eluga.

Kuigi eraõigus oma iseloomult on alalhoidlik ja tema normid püsivad sagedasti muutumatult inimpõlvi, allub ka temagi üldise sotsiaalarengu põhimõttele. Ja kuigi õigusnormi väline kuju püsib, annab tegelik elu, mis väljendub kohtutegeluses, sellele normile tihti hoopis teise sisu ja mõiste. Seadusandja on sunnitud alatasa valvel olema, et seadustes ei tekiks tühikuid, et seadus ei jääks elust maha. Seepärast ei lakka loov töö tsiviilseadusandluse alal kultuurriigis iialgi. Kui harilikul ajal see töö areneb ettevaatlikult, aeglaselt, samm-sammult, siis suured murranguajad ühiskonna elus kutsuvad esile ka eraõiguses reforme, mis nõuavad juba terve seadustiku ümberloomist. Meie põlv, kes üle elab suuri ühiskondlikke ja poliitilisi vapustusi maailmasõja ja revolutsiooni tagajärjel, võib oma silmadega näha suurt inimkonna elu ümberkujunemise käiku. Vanad vaa-
ted, veended ja arusaamised on purunenud, inimkond otsib uusi tõekspidamisi, loob uusi väärtusi. See kõik on ümber kujundanud inimeste mõtteviisi, ühiskondlikud instituudid. See kõik on suuresti mõjutanud ka eraõiguse arengut. Võime liialdamatult öelda, et viimase paarikümne aasta jooksul inimkond oma arengus on läbi teinud muudatusi, mis harilikes tingimuses oleksid võinud järgneda aastakümnete, isegi sajandite jooksul. Kõige pealt on purunenud vanu riike; endised riigivalitsemise põhimõtted on jäetud kõrvale. On esile kerkinud iseteadev inimene, kes tahab ise oma ja riigi saatust juhtida. Iga valitsuse tugevus on praegusajal tema kodanikkonna iseteadvuses.

Sääraste suurte ühiskondliku elu muudatuste juures on vanad eraõiguse põhimõtted osutunud puudulikeks. Uus elu nõuab ka uusi seadusi.

Seepärast on tsiviilõiguse reform suuremas ulatuses esile kerkinud peaaegu igas riigis. Rääkimata Nõukogude-Venemaast, kus vana eraõigus täielikult on kaotatud, on uute tsiviilkoodeksite loomine teoksil Tšehhoslovakkias, Ungaris, Itaalias. Türgimaa, lootes ise mitte toime tulla uue tsiviilkoodeksi loomisega, on üle võtnud Šveitsi tsiviilseadustiku. Eriti akuutne on tsiviilõiguse reform neis uutes riikides, mis tekkisid peale maailmasõda endise Venemaa, Austria ja osalt ka Saksamaa pinnal. Huvitavaks näiteks on selles, suhtes Poola: olles maailmasõja lõppedes ja pärast võitlust enamliku Venemaaga ennistatud oma ajaloolisist piires, päris ta igalt riigilt (Venelt, Saksalt, Austrialt) erinevaid eraõiguse süsteeme, mida kiires korras on tarvis ühtlustada. Ka teised uued riigid peavad lahendama sama probleemi. Kuid mitte ainult uute poliitiliste ühikute-riikide tekkimine pole põhjustanud uute tsiviilkoodeksite loomisele asumist. Uus muudetud riigikord, selle põhjalik demokratiseerimine on sundinud kehtivais tsiviilseadustikes üksikuid riike põhjalikke muudatusi ette võtma. Võiks mainida Skandinaavia riikide uusi perekonnaõigusi, mis eeskujuks on olnud ka Soome uue perekonnaõiguse loomisel. Saksamaal on eraseadustiku kokkukõlastamine põhiseadusega päevakorral. Küsimus oli päevakorral ka läinud sügisel Lüübekis peetud Saksa õigusteadlaste päeval. Eriti uutes riikides, näit. Eestis, Lätis¹, Leedus, Poolamaal, nõuab ka uus riigikord tungivalt eraõiguse reformi, sest vanad kehtivad seadused on tekkinud hoopis teise ühiskondliku struktuuri juures, teissuguste sotsiaalsete olude jaoks, kui seda on need noored demokraatlikud riigid nüüd. Kui harilikult seadusandlus läheb ajaloolist arenguteed, katsudes mineviku traditsioone kokkukõlastada oleviku nõuetega ning lähema tuleviku väljavaadetega, siis uutes võõra rahva ikke alt pääsenud riikides ei tundu minevikumälestised ja selle normid küllalt omastena. Kui näiteks maareform

¹ W. Bukovski, Zur Frage des Systems des ehelichen Güterrechts in Lettland, Rigasche Zeitschr. f. Rechtswissenschaft, I. Jahrg. 4. Heft.

Vrd. Esimesel Õigusteadl. Päeval vastu võetud resolutsioone, „Õigus“, nr. 2 — 1932, lk. 95.

pühkis meilt feodaalkorra jäänused, siis ei saaks ka eraõiguslik reform baseeruma jääda balti-saksa seisusliku-feodaalse ja patriarhaalse ühiskonna alusele. Tahes või tahtmatult tuleb seadusandjal ka eraõiguse alal põhjalikult lahti õelda paljust mineviku päranditest ja püüda meie ühiskondlikule arengule anda sääraseid norme, mis vastaksid meie rahva enamiku veendeile ja õiglustundele.

II. Tsiviilseaduse reform kerkis Eestis esile juba iseseisvuse algpäevil. Tuli esiotsa leppida kõige kiirema iseloomuga muudatustega, mida nõudis uus riigikord (näit. Seisuste kaotamise seadus, Abieluseadus). Terve tsiviilseadustiku ümber-töötamisele jõuti aga alles 1923. a. hilissügisel asuda, millal Vabariigi Valitsuse otsusel moodustati vastav komisjon. Komisjoni töö on arenenud vaikselt. Kahjuks on meil tsiviilõiguse teoreetiline uurimine tänini olnud veel lapsekingis. Seepärast pole meil avalikult peaaegu midagi põhjalikumalt ilmunud selle suure eraõigusliku reformi põhimõtete kohta, mida meie põlv kutsutud ning kohustatud on teostama. Küsimus isenesest on meie rahva ning riigi saatuse seisukohalt esmajärgulise tähtsusega. See vajaks enne mitmekülgset kaalutlemist ja ettevaatlikku arvustust, kui langeb lõplik otsus. Kahjuks praegune ärev aeg veeretab kõiksugu teisi küsimusi sedavõrt rohkesti silmapiirile (näit. Põhiseaduse muutmise, majanduslikud raskused jne.), et eraõiguse reform kipub varju jääma. Kui jälgida meie poliitiliste erakondade programme ja nende kongressidel vastu võetud resolutsioone, siis näeme, et eraõiguse reformiga seoses seisvaid küsimusi puudutatakse muu seas, pinnapealselt. Ometi oleneb meie seadusandluse suund just poliitiliste erakondade algatusest ja nõuetest. Ka eraõiguse reform ei peaks jääma ainult juristide asjaks. Siin peaksid kaasa rääkima laiemad ringkonnad. Jurist formuleerib paragraafidesse teatud õigusmõisted, kasutades oma teoreetilisi teadmisi, kuid tal on tähtis kuulda ka selle inimese soove ja arvamusi, kelle jaoks seadus luuakse. Vanades kultuurriiges näemegi, et uute seaduste koostamisele asuvad juristid alles siis, kui küsimus, mida uus seadus peab korraldama, on enne mitmekülgset kaaluteldud praktilise elu seisukohalt ja vastavad põhilased sellekohaste huviringkondade poolt üles seatud. Sellega kaasas käib teoreetiline töö teadusmeeste poolt. Kui siis uus seadus pärast säärast mitmekülgset ning põhjalikku kaalutlemist on lõplikult õigus-

normina fikseeritud, siis kujundab see tegeliku elu ning teoreetiliste uurimuste sünteesi. Nii on loodud näiteks Skandinaavia riikide moodsad perekonnaseadused, nii valmistatakse ette suurriikides üksikuid seadusnovele vanade normide muutmiseks. Näitena olgu mainitud, et Saksamaal on kavatsusel muuta BGB norme, mis reguleerivad põllumajanduslike maade renditamist. Et koostada umbes 70-paragraafilist seaduse-eelnõu, selleks on kohtuministerium teiste ministeriumide kaasabil lasknud koostada peale harilikku motiivide² neljakõitelise uurimuse, mis käsitleb üksikasjaliselt seda küsimust terves Euroopas ja siis eriliselt Saksamaal. Samal ajal on vastavad organisatsioonid omalt poolt küsimust põhjalikult uurinud ning kaalunud. Tsiiviilkoodeksi loomine Saksamaal ja Šveitsis kutsus esile terve juriidilise kirjanduse. Samal ajal ka laiemad kodanikkudekihid avaldasid ohtrasti oma arvamusi.

Kahjuks meil Eestis on tsiiviilseadustiku ümberkorraldamine tänini toimunud väga vaikselt, kabinetlikult. Olgugi et see töö kestab juba 9 aastat, on tänini ainult üksikuil õigusteadlastepäeval, eriti 1930. a. kevadel IX õigusteadlastepäeval, komisjoni töö tulemusi üksikasjalisemalt arvestatud ja, nagu vastuvõetud resolutsioonidest³ näha, õigusteadlastepäev soovis väljatöötatud perekonna- ning parandusõiguse eelnõus näha põhjalikke muudatusi. Nimelt soovitas õigusteadlastepäev: 1) perekonnaõiguse normimisel võimalikult silmas pidada mehe ja naise üheõiguslust, iseäranis mõlemi teo- ja korraldusvõime alal; 2) parandada vallaslapse seisukorda, soovitades riiklikes ning lapse huvides kiires korras välja töötada vallaslapse saatust käsitlevaid õigusnorme tervikuna tsiiviil- ja avalikõiguse seisukohalt ja see maksma panna tarbe korral novellina.

1930. a. novembrikuus Tallinnas peetud IV üleriiklikul naiskongressil võeti perekonnaseaduse-eelnõu kärelda arvestuse alla, mis ka loomulik, sest perekonnaelu normivad seadused puudutavad oluliselt naise ning lapse huve. Kongress väljendas oma seisukohta vastavais resolutsioonides. — 1931. a. kevadel korraldasid naisorganisatsioonid allkirjade kogumise perekonnaseaduse-eelnõu vastu, mille tulemuseks oli umbes

² Gesetz über die Pacht landwirtschaftlicher Grundstücke, Berlin 1930, Verlagsbuchhandlung Paul Parey.

³ IX õigusteadlaste Päeva protokollid 1930. a., „Õiguse“ kirjastus.

32 000 allkirja isikuilt, kes olid leidnud, et Kohtuministeeriumis välja töötatud perekonnaseaduse-elnõu põhimõtted ei vasta nende õiglustundele. 23. maiks 1932. a. on Kohtu- ja Siseministeerium kokku kutsunud suurema nõupidamise kohtute, ülikooli, õigusteaduslike seltside ning naisorganisatsioonide esindajaist, et seisukohta võtta, kas ja milliseid muudatusi oleks vaja teha perekonnaseaduse-elnõus.

III. Tutvudes Kohtuministeeriumi juures oleva komisjoni poolt koostatud perekonnaseaduse-elnõuga, tabab lugejat väike pettumus. Eelnõu eeldab olulisi muudatusi meie kehtivas eraõiguse süsteemis. Võib arvata, et komisjonis ühe või teise küsimuse kallal kaua on vaieldud, enne kui lõplik seisukoht fikseeriti. Oleks seepärast igaühel, kes komisjoni töö tulemuse kohta tahaks ülevaadet saada ja tungida elnõu normide mõttesse ning sissu, tarvis teada motiive, kaalutusi, millel põhineb komisjoni seisukoht. Kahjuks pole aga laiali saadetud elnõu juures mingisugust seletuskirja, ridagi põhistust. Tuleb kahelda, kas isegi tublimail tsiviilõiguse tundjail on võimalust elnõu kohta küllalt põhjalikku seisukohta avaldada, kui seadusekoostaja ise oma seisukohti pole teatavaks teinud. Kas säärastel asjaoludel Kohtuministeeriumi kokku kutsutud nõupidamine võib anda nimetamisväärseid tulemusi? Säärastel asjaoludel tuleb arvustajal leppida ainult oletustega ning umbkaudsete arvamustega, miks üks või teine seisukoht komisjoni poolt on omaks võetud.

Perekonnaõiguse all mõistame juriidiliste normide kogu, mis korraldavad perekonnaliikmete vastastikusi suhteid. Perekond moodustab aga isikute ühenduse, kes on abielus või sugulusvahekorras ja elavad koos⁴. Perekonna aluseks on seega abielu. Abielu on perekonnaõiguse tulipunktiks. Abielu, ühendades igakülgselt meest ning naist, mõjustab loomulikult nende isiklike ning varanduslike suhteid. Vastavalt sellele jaguneb ka perekonnaõigus kahte suurde ossa: 1) puhtperekondlik õigus, mis korraldab perekonnaliikmete isiklike vahekordi, ja 2) perekondlik varaõigus, s. o. perekonnaliikmete vahelised varanduslikud suhted⁵.

⁴ Zagorovski, Kurs semeinago prava, lk. 1, Odessa, 1902.

⁵ Dernburg, Pandekten, III Band, 6. Aufl., Berlin, 1901, § 1. Titze, Recht des Bürgerl. Gesetzbuches, IV Buch, Familienrecht, Leipzig, 1906, § 1.

Mis puutub abikaasade isikulistesse vahekordadesse, siis on nende aluseks rohkem küll moraalsed ja eetilised tegurid kui seadus. Kui abikaasad teineteist armastavad ja oma elu ning saatuse on ühendanud, siis oleneb see nende vastastikusest sümpaatiast, austamisest, mitte aga seaduse eeskirjadest. Kui aga armastus on kustunud ja selle tagajärjel nende vahel on tekkinud kuristik, siis ei suuda ükski seadus iseenesest head vahekorda siin ennistada⁶. Seepärast normaalset abieluvahekorda ei saagi reglamenteerida seadusnormidega. Kuid ometi ei saa seadusandja jätta täiesti korraldamata ja lähemalt fikseerimata mõningaid reegleid abikaasade isiklikkude õiguste ning kohustiste suhtes, sest abielu, kui praeguse ühiskonna algrakuke, omab suurt riiklikku tähtsust, mispärast riigivõim on oluliselt huvitatud normaalse ja terve abielu püsivusest.

Küsimus on ainult selles, kuidas reglamenteerida abielu mõistet, kuidas korraldada abikaasade vastastikuseid õigusi ja kohustisi. Kui Balti eraseaduse kodifitseerimisel omal ajal germaani õiguse seisukoht vastuvaidlematult omaks võeti, mille järgi abielus maksab täielikult mehe tahe ja naine kogu abielu kestel on mehe hoole all (*mundium*), siis võis see seisukoht arusaadav olla tolleaegses balti-saksa poolfeodaalses ja kitsaseisuslikus ning majanduslikult kindlustatud ühiskonnas, kus naise ülesanne piirdus vaid koduse majapidamisega. Säärane mehe üleolek ei järgne aga sugugi abielu kui säärase põhimõttest, küll aga mehe isiklikust võimust naise üle, millest oleneb loomulikult ka naise majanduslik sõltuvus mehest. Kui abielulise varaühenduse aluseks oleks abieluline kooselu, siis peaksid loogiliselt mõlemate abikaasade õigused olema ühesugused abielulise vara valitsemisel, selle asemel germaani õigus, truu olles oma vaatele mehe võimu üleolekust, andis abielulise vara valitsemise täielikult mehe kätte⁷.

⁶ Otsuses 1908. a. nr. 95 seletas Vene Senat: „Perekonnaliikmete isiklikud suhted osutuvad oma iseloomu poolest looduslikeks ning kõlblateks ega allu seepärast harilikule reglamentatsioonile, mispärast seaduses ei leidu ka täpsaid juriidilisi määrusi perekonnapea võimu olelu üle teiste perekonnaliikmete suhtes.“

⁷ Germaani õiguse põhimõtteid abikaasade varanduslikkude vahekordade, samuti isiklikkude suhete kohta nende ajaloolise arengu käigul käsitleb põhjalikult Richard Schröder, *Geschichte des ehelichen Güterrechts in Deutschland, 1863—1874*, eriti selle teose II jagu.

Ka meie komisjon olevat asunud esialgu traditsiooniliselt mehe ülemvõimu alalhoidmise seisukohale abielu küsimuses⁸. Kuid arusaadavalt pidi ta varsti sellest seisukohast loobuma. Komisjon võtnud siis oma lähtekohaks seisukoha, nagu see tegelikult ühiskondlikus elus olla kujunenud, nimelt et abielu pole muud, kui teadlik ühendus mehe ning naise vahel monogaamia näol järeletuleva soo loomiseks, arendamiseks ning kasvatamiseks. Selle ühiskondliku ja riikliku algrakuse — perekonna — korraldamisel püüdnud komisjon kinni pidada mehe ja naise üheõiguse põhimõttest. Komisjon asunud lõplikult kompromiss-seisukohale, mille järgi asjaoludega põhjendamata mehe lõppotsust teatava tüliküsimuse kohta võib naise palvel lahendada kohus. Sellega olevat komisjoni arvates pandud maksma seisukord, milles mehel puudub võimalus olla oma otsustes kuritahtlik, ning säärane mehe võim polevat enam *mundium*, vaid avaliku võimu poolt tarbe korral kontrollitav võim⁹.

Vastavalt sellele seisukohale on siis katsutud formuleerida ka eelnõus vastavad normid.

Nii määritleb eelnõu abielu järgnevalt¹⁰: Abiellumisega ühendatakse mees ja naine abielulisele kooselamisele vastastikuseks toetamiseks ja laste saamiseks ning kasvatamiseks. Abikaasad võlgnevad teineteisele truudust ning ühisele hüvele üksmeelset kaastegevust. Vastupidised lepped ja tingimused on tühised.

Abikaasade vastastikuseid vahekordi reglementeerib eelnõu nii¹¹: Mõlemal abikaasal on ühine otsustamisõigus kõigis perekondliku kooselamise kohta käivais asjus, eriti ka perekondliku elukoha ja korteri määramises. Lahkumine kute korral on mehe otsus mõõtuandev. Kui mehe otsus on oludega põhjendamatu, siis lahendab küsimuse naise palvel kohus.

Kumbki abikaasa on kohustatud varaga ning tegevusega kodus ning väljaspool igaüks oma

⁸ IX Õigusteadlaste Päeva protokollid, lk. 9, J. Uluotsa referaadi kokkuvõte.

⁹ IX Õigusteadlaste P. protokollid, lk. 11.

¹⁰ § 355.

¹¹ § 356.

võimeid mööda kaasa aitama abielulise kooselamise ülalpidamise soetamisel. Naise hooleks on eeskätt kodune majapidamine. Abielulise kooselamise ülalpidamiseks loetakse seda, mis on tarvis abikaasade ühiseks majapidamiseks, lastekasvatamiseks ja kummagi abikaasa eritavete rahuldamiseks, vastavalt oludele, milles abikaasad elavad ¹².

Abikaasad on kohustatud vastastikku teineteisele andma teateid oma varandusliku seisukorra kohta kummagi ülalpidamiskohuse kindlakstegemiseks. Kuivõrt üks abikaasa ei suuda kaasa aidata abielulise kooselamise soetamisele, peab seda soetama teine abikaasa. Kui abikaasad ei jõua omavahel kokkuleppele, millega või millisel määral kumbki neist peab kaasa aitama perekonna ülalpidamise soetamisel, siis määrab selle kindlaks kohus, arvestades abikaasade võimeid ja olusid, milles nad elavad ¹³. Kumbki abikaasa on õigustatud teostama isiklikku elukutset või äri, kuivõrt see ei ole kahjulik teise abikaasa heale nimele või lastekasvatamisele. Isikliku elukutse või äri puudumisel on üks abikaasa kohustatud töötama teise abikaasa elukutse majapidamise või äri alal ¹⁴. Lahuselu lubab eelnõu ¹⁵ siis, kui ühe abikaasa tervis, hea nimi või majanduslik edu on abielulisel kooselamisel tõsisel hädaohus, nii kaua kuni see hädaoht kestab. Lahutushagi tõstmine õigustab samuti kumbagi abikaasat protsessi kestel lahus elama. Lahuselamise ajal, kui üks abikaasa selleks on õigustatud, kestavad vastastikused ülalpidamise andmise kohustised rahasummade perioodiliste maksuste näol edasi samadel alustel nagu abielulise kooselamise ülalpidamise soetamisel. See kohustis võib aga ka ära langeda, kui kummagi abikaasa võimed ei tee seda tarvilikuks. — Naine pälvib mehe perekonnanime, kuid abielu registreerimisel võib naine paluda, et tema senine perekonnanimi juurde lisataks tema uuele perekonnanimele, kui mees sellega nõus on ¹⁶.

IV. Need oleksid eelnõu iseloomulisemaid jooni abikaasade isikuliste õiguste ning kohustiste kohta.

Kõige pealt võib öelda, et eelnõu oluliselt erineb kehti-

¹² § 359.

¹³ § 359¹.

¹⁴ § 359².

¹⁵ §§ 359³, 360.

¹⁶ § 357.

vast BES-st selles mõttes, et perekonna kooselamise ülalpidamise kohustis on pandud mõlemale abikaasale. Seega on siis kohustiste suhtes täielik üheõiguslus. Eelnõu on selles suhtes palju kaugemale läinud kui Saksa BGB¹⁷ ja Šveitsi ZGB¹⁸, mille järgi naise ning laste ülalpidamise kohustis lasub eeskätt mehel kui perekonnapeal. Selles suhtes on eelnõu jälginud moodsa Skandinaavia seadusandluse eeskujusid¹⁹. See on ka täiesti loogiline ja kokkukõlaline meie põhi-seadusega, mille järgi naine omab täiesti ühesuguseid õigusi ja kohustisi riigikodanikuna mehega. Ei ole siis mingisugust põhjust ka abielus perekonna ülalpidamise kohustisi panna üksnes mehe kanda, nagu oli olnud sel ajal, kus naine eemal seisis avalikust elust ega omanud täielikke kodanikuõigusi, ei olnud tal iseseisvat elukutset ja sissetulekut ja kus kodune töö üldse ei leidnud hindamist majandusliku tegurina perekonna ülalpidamisel. On aga mõlema abikaasa kohustised ühesuurused, on naine avalikus õiguses üheväärne riigikodanik mehega, siis oleks ju loogiline, et ka õigused perekondlikus kooselamises peaksid mõlemal, s. o. mehel ning naisel ühesuurused olema. Kahjuks pole eelnõu selles suhtes enam järjekindel. Ta pole jälginud enam moodsate seaduste eeskju, vaid on omaks võtnud Saksa BGB ja Šveitsi ZGB seisukohad, katsudes neid küll pehmendada ja nende sisu varjata sõnalise väljendusega.

Kahjuks puuduvad tänini komisjoni motiivid, seepärast on raske aru saada, millistel kaalutlustel komisjon säärase seisukoha omaks võttis. Säärane seisukoht pole aga loogiline ja seda on juriidiliselt ning eluliselt raske põhjendada. Saksa ja Šveitsi seaduste järgi on säärane seisukoht mõeldav, sest seal kannab abielumees eeskätt perekonna ülalpidamise kohustisi ja seepärast peab tema sõna vaidluse korral ka mõõtuandev olema. Mehe ülemvõim järgnes loogiliselt *mundium*'i põhimõttest ka BES-s. Nagu juba ennemini sellele tähelepanu juhitud²⁰, moodustab see punkt ühe eelnõu nõrga

¹⁷ § 1360.

¹⁸ § 160.

¹⁹ Rootsi abieluseadus 11. juunist 1920. a., pt. 5 § 2; Soome abieluseadus 13. juunist 1929. a. § 30, 31, vt. Olinde Ilus ja Veera Poska-Grünthal, Abieluseadused, Tartus, 1930. a.

²⁰ IX Õigusteadl. Päeva protokollid, E. Aron, Abikaasade õiguslikude vahekordade korraldamisest.

koha, ja kui eelnõu säärasel kujul seaduseks saab, siis ei looks uus seadus küll kokkukõla ning üksmeelt Eesti perekonnas. Õige, eelnõu näeb ette²¹, et naisel on õigus mehe ülemvõimu vastu kaitset otsida kohtult, kuid vaevalt võib siis enam juttu olla harmoonilisest abielust, kui naine kohtu teel, igasuguste hagide tõstmisega, peaks minema tühistama mehe otsust. Säärase normi seadusse võtmine soodustaks just lahkkelisid abikaasade vahel. Oleks siis küll parem, kui eelnõu § 356 lõpposa kustutatakse ja lihtsalt reglamenteeritaks, kui seda nii oluliseks peetakse, et mõlemal abikaasal on ühine otsustamisõigus kõigis perekondliku kooselamise asjus, või et nad on omavahel üheõiguslikud; nagu seda määritleb Soome 13. juuni 1929. a. abieluseadus²².

Väiklane oleks keelata naisele lisada uue perekonnanimi juurde oma senine perekonnanimi, kui mees selle vastu on. See haavaks naise enesetunnet ja tekitaks temale ka mõnikord materiaalselt kahju, eriti kui tema nimi enne abiellumist vastavas elukutses arstina, advokaadina, näitlejana, kirjanikuna jne. on saanud üldtuntuks. Selles asjas peaks naisele juba isikliku vabaduse jäätma talitada oma näengu järgi.

V. Abikaasade varanduslikud vahekorrad on BES-s korraldatud väga erinevalt, mida on põhjustanud ajalooline areng seisuslikul ning maa-alalisel alusel. Kuigi 1920. a. Seisuste kaotamise seadusega²³ talurahvasaaduste eraõiguslikud normid kaotati, püsib meil Eestis tänaseni veel mitu legaalselt abieluvaraõiguslikku süsteemi.

1. Liivimaa linnades tekib abikaasade vahel abiellumise momendist nn. varaühisus (allgemeine Gütergemeinschaft), mille järgi kummagi abikaasa poolt abiellu toodud ja abielu kestel soetatud vara moodustab ühise vara, millest abielu kestel kummalegi abikaasale ei kuulu eraldi osa. Sellest varaühisusest on väljas maal asetsevad kinnisvarad ja kummagi abikaasa erivara²⁴. Abielu kestel on vara mehe valitsemisel ja kasustamisel; ainult naise nimel seisvaid kinnisvaru, samuti kinnisvaru, mis abikaasad ühiselt oman-

²¹ § 356.

²² § 31.

²³ RT 129/130 — 1920. a.

²⁴ BES §§ 79, 80, 81.

danud, ei või mees koormata ja võõrandada naise nõusolekuta²⁵. Ühisvara vastutab mehe võlgade eest. Naise võlgade eest on vastutus piiratud ainult mõningate juhtudega²⁶. Varaühisust võivad abikaasad vastastikusel kokkuleppel lõpetada abielulepingu sõlmimisega; üks abikaasa teise nõusolekuta aga varaühisust lõpetada ei saa²⁷. Abielu lõppedes langeb varandus esialgseisse osisse, s. o. igaüks saab tema poolt abiellu toodud vara tagasi; abielus soetatud vara (Errungenschaft) jagatakse pooleks²⁸. Surma korral pärib lasteta abielu puhul mees $\frac{2}{3}$, naine $\frac{1}{2}$ ühisest varast, muu osa läheb surnud abikaasa sugulastele²⁹, on aga abielust järele jäänud lapsi, siis jätkab ellujäänud lesk varaühisusse kuuluva vara kasutamist edasi oma surmani, kui ta uuesti ei abiellu, millal ta peab vara lastega jaotama, saades lastega ühesuuruse osa. Kuni lesk kasustab vara edasikestva varaühisuse põhjal (*communio prorogata*), pole lastel selle vara kohta faktiliselt peaaegu mingisugust õigust; nad peavad ootama, kuni varaühisus lõpeb (*Anwartschaft*)³⁰.

See varaühisuse süsteem on täis vastuolusid ja tekitab viimase ajani kohtutegeluses arusaamatusi. Isegi tuntumaid selle õigusinstituudi uurijaid prof. Erdmann ja Gürgens on siin avaldanud väga lahkuminevaid arvamusi.

2. Täielik varaühisus kehtib Narva linnas; selle aluseks on õieti Rootsi linnaõigus, mis siin retsipeeriti 1585. a. Kõik abikaasade poolt abiellu toodud ja selle kestel soetatud vara (erand eri vara ja väljaspool Narva linna piire asetsevad kinnisvarad)³¹ moodustavad ühise varandusmassi, millest kummalegi abikaasale kuulub mõtteline pool. Abielu lõppedes jaotatakse ühisvara seega pooleks, millest üks pool jääb lesele, teine lastele³². Ühisvara on abielumehe valitsemisel. See vara vastutab kumbagi abikaasa võlgade eest. Surma juhuks võib kumbki abikaasa vara kohta testamenti teha, kui abielus on lapsi, $\frac{1}{30}$ vara osa suhtes, ja kui lapsi

²⁵ BES § 83.

²⁶ BES §§ 88, 56, 89, 90, 92.

²⁷ BES § 95.

²⁸ BES § 126.

²⁹ BES § 1819.

³⁰ BES §§ 1822—1825.

³¹ BES §§ 109, 67 jj.

³² BES §§ 1808, 1809.

pole, siis $\frac{1}{3}$ osa kohta³³. Pärast ühe abikaasa surma, kui abielus on lapsi, võib teine jätkata varaühisust edasi ja lastel on ainult ooteõigus. Oli abielu aga lasteta, siis saab lesk ühe poole varandust, kuna teine pool langeb surnud abikaasa sugulasile³⁴.

3. Eestimaa linnaõiguse aluseks on Lüübeki õigus 1586. a. See õigus kehtib Tallinnas (mitte aga Toompeal), Haapsalus ja Rakveres³⁵. See õigus ühtib paljudes punktides täiesti Eestimaa maaõiguse normidega³⁶ ja tema põhimõte on selles, et naise abiellutoodud (Eingebrachtes) vara on mehe valitsemisel ning kasustamisel, välja arvatud eri vara. Naise nõusolekuta ei või mees aga naise kinnisvara võõrandada ja müüa. Abielu lõppedes peab mees naise vara samas väärtuses ja seisukorras tagasi andma, nagu see oli tema kasustusse tulekul. Oma vara üle ei või naine abielu kestel mehe nõusolekuta korraldusi teha. Ainult kui mees on jäänud maksujõuetuks või tunnistatud pillajaks, võib naine saada oma vara enese kasustusse. Naise võlgu peab mees ta kasustusel olevast varast ainult arukordadel tasuma³⁷. Kuni abielus pole sündinud lapsi, naine ei vastuta oma varaga mehe võlgade eest, olgu siis, kui ta selleks eriti on kohustunud (*Senatusconsultum Velleianum*). On aga abielus sündinud laps, vastutab ka naise vara mehe võlgade eest, kui mehe enese varast ei jätku³⁸. Surma korral, kui abielus pole lapsi olemas, saab lesk tagasi oma vara ja poole veel teise abikaasa varast³⁹. On aga abielust järele jäänud lapsi, siis võib lesk kõike abielulist vara jagamatult ühes lastega edasi kasustada (*Gütergemeinschaft von Todeswegen*); lapsed ei või temalt taotella jaotust, olgu siis, kui selleks on seaduslike põhjusi⁴⁰; täiskasvanud lapsed võivad leselt nõuda ülalpidamist, ei tohi aga mingil viisil käsustada oma mõttelisi osi ühisvaras⁴¹.

³³ BES § 73.

³⁴ BES §§ 1805, 1813.

³⁵ BES sissejuhatus, art. IX.

³⁶ BES § 96. jj.

³⁷ BES § 103.

³⁸ BES §§ 105, 106, 108.

³⁹ BES §§ 1835, 1838.

⁴⁰ BES §§ 1845 jj., 1857.

⁴¹ BES § 1851.

4 ja 5. Eestima ja Liivimaa maaõigused tunnustavad kummagi abikaasa omandust tema poolt abiellu toodud vara suhtes, kuid kõik vara on abielu kestel mehe aruandmatul valitsemisel ning kasustamisel. Seega on siin säärane abieluvaranduse süsteem, mida Saksa juriidilise terminoloogia järgi kutsutakse Verwaltungsgemeinschaft ehk Güterverbinding. Pärast mehe surma, kui abielus on lapsi, kasustab lesk kõike varandust edasi, kuna lastel on ainult ooteõigus (Anwartschaft)⁴². — Ainult kui mees jääb maksujõuetuks, tunnistatakse pillajaks või üldse korratuks vara valitsejaks, võib mehe kasustamine ja valitsemine lõppeda ja naise vara läheb naise enese valitsemisele ning kasustamisele⁴³. Mees kasustab naise abiellu toodud vara kui harilik kasustusvaldaja, kuid peab vara sissetulekud tarvitama abielu kooselamise kulude katteks. Naise kinnisvaru ei tohi ta koormata ega võõrandada naise nõusolekuta. Naise abiellu toodud vara ei vastuta mehe võlgade eest (olguigi abielus sündinud lapsi), olgu siis, kui naine vastutada eriliselt on lubanud⁴⁴ (*Senatusconsultum Velleianum*). Üldreegli järgi mees ei pea tasuma tema nõusolekuta tehtud naise võlgu tema kasustusel oleva vara sissetulekuist⁴⁵. Erand on majapidamise jaoks (Schlüsselgewalt) tehtud võlad, samuti vastutus hädavõlgade ja kuritegude eest⁴⁶. Kui ühe abikaasa surma puhul abieluline varaühendus lõpeb, saab lesk peale oma vara veel teatud osa (*portio statutaria*) surnud abikaasa varast: lastega lesknaine — kõik vallasvara ja kinnisvarast lapse osa⁴⁷; lasteta lesknaine — kõik vallasvara ja temale kaasavaraks (Mitgabe) antud kinnisvarad ja kapitalid, Eestimaal peale selle poole võlataotlustest⁴⁸. Leskmees pärib lastega abielu puhul Liivimaal kõik vallasvara, aga Eestimaal peale selle poole kinnisvaradest ja võlataot-

⁴² BES § 1711 jj.

⁴³ BES §§ 47, 52, 59.

⁴⁴ BES § 58. Et aga BES § 13 põhjal kõik mehe kasustuses ning valduses olev vara loetakse mehe omaks, siis võivad mehe kreditorid oma taotlusi pöörata ka mehe käes olevale naise varale. Naine võib aga oma vara arestist vabastamist nõuda, kui ta suudab tõestada oma omandiõigust.

⁴⁵ BES § 55.

⁴⁶ BES §§ 56, 57.

⁴⁷ BES § 1722.

⁴⁸ BES §§ 1745, 1746.

lustest; lasteta leskmees Liivimaal — kõik vallasvara, Eestimaa peale selle veel poole võlataotlustest. Ühe abikaasa surma järel võib lesk aasta (Trauerjahr) vältel kasustada veel kõike varandust.

6. Petserimaal ja Narva jõe tagusel maa-alal on abikaasade varanduste suhtes kehtiv Vene Svodi X k. I j. ⁴⁹, mis näeb ette täieliku varalahususe.

Lõpetades seda ülevaadet, tuleb tähendada, et abikaasad võivad abielulepingute sõlmimisega oma varanduslikke suhteid korraldada täiesti vabalt, ainult ei tohi neis lepinguis olla tingimusi, mis tühistaksid abielu mõtte või mis seisaksid vastuolus moraaliga või selliste seadusnormidega, mis ilmtingimatult midagi keelavad või käsivad ⁵⁰. Nagu kohtute tegelusest näha, kasustavad abikaasad väga ohtrasti seda lepingu sõlmimise vabadust ja eranditult pannakse lepinguga kehtima varalahususe. On eriti märgata, et just jõukama kihi juures säärase lepingute sõlmimine on muutunud harilikuks nähtuseks. Aga ka maal põllupidajate juures pole abielulepingud enam haruldased, nagu seda näha „Riigi Teataja“ lisas avaldatud kuulutusist. Võib öelda, et meie kehtivas õiguses ette nähtud legaalsed abielulise vara süsteemid tunduvad rahvale liiga keerulistena ja ülekohtustena, seepärast katsutaksegi pääsemist leida abielulepingus.

VI. Tuleb tähendada, et normaalses üksmeelses abielus vastastikused varanduslikud vahekorrad abikaasade vahel on tähtsusetu. Kumbki annab siin oma vara perekonnakulude katteks, vahet tegemata, kelle taskust see tuleb. Kuid mitte kõik abielud pole kokkukõlalised, üksmeelsed. Abikaasade vahekorrad võivad halveneda, abielu lahutatakse. Ka ühe abikaasa surm lõpetab abielu. Samuti võivad majanduslikud raskused abielurahva kaela tulla. Säärastel juhtudel on aga abikaasade varanduslikkude vahekordade reguleerimine äärmiselt tähtis. Ka abielus eneses on abikaasadel tarvis kindlust ning selgust oma majandusliku tuleviku kohta. Kuigi praegusajal iga koodeks lubab abikaasadele oma varanduslikke vahekordi korraldada abielulepingu läbi, ei suuda ometi suur hulk kodanikke säärase lepingut sõlmida. Sel põhjusel peab seadus nägema ette abieluliste varavahekordade jaoks

⁴⁹ §§ 109, 110, 114, 115, 116, 117.

⁵⁰ BES § 33 jj.

mingi legaalse süsteemi, mis tuleb kohaldamisele seaduse eeldusel siis, kui abikaasad pole enne abiellumist või abielus vastava lepingu sõlmimisega teisiti määranud. Säärase seadusjärgse, legaalse varasüsteemi leidmine on tsiviilkoodeksi loojal üks tähtsamaid ning raskemaid, sest selle küsimuse õigest lahendusest oleneb perekonna kui ühiskonna algrakukese õnn, rahu ning kindlus.

Säärase legaalse süsteemi valik pole aga sugugi lihtne ülesanne, eriti veel meie ajal, kus vanad vaated ning tõekspidamised on kadunud ning kus naise poliitilise üheõiguse üle keegi enam ei vaidle. Juba Napoleoni koodeksi loomisel tekitas abielulise varasüsteemi küsimus suuri vaidlusi⁵¹. Samuti Saksa BGB loomisel oli see küsimus tõsiseks lahkhelide tekitajaks. Saksamaal olid enne üldise tsiviilkoodeksi kehtimahakkamist abikaasade varavahekorrad üksikute maade kaupa korraldatud väga erinevalt: üle 100 liigi süsteeme oli rakendamisel. Õieti oli siin küll kaks suurt süsteemi mitmekesisete varjunditega võistlemas: ühel pool oli varalahususe põhimõte, mis oli sisse toodud rooma õiguse retseptisiooniga; teise süsteemi aluseks oli vanagermaani, eriti saksi õiguse põhimõte, mille järgi kõik abieluvarandus, kuulugu see naisele või mehele, on mehe kasustamisel ja valitsemisel. See on nn. *Verwaltungsgemeinschaft*. See süsteem oli kõige levinum. Tema järgi elasid 14 miljonit sakslast XIX sajandi lõpul. Peale selle tunti Saksamaal veel nn. *Errungenschaftsgemeinschaft*'i, süsteem, mille järgi abiellu toodud vara jääb lahusvaraks, kuid abielus soetatu loetakse ühisvaraks. *Fahrnisgemeinschaft* seisis selles, et abikaasade vallasvara, mis nad abiellu tõid, muutuks ühisvaraks, kuna kinnisvarad jäid sellest ühisusest välja. Need mõlemad süsteemid olid kehtivusel Lõuna- ning Lääne-Saksamaal. Ka täielikku varaühisust (*allgemeine Gütergemeinschaft*) tunti ja selle järgi elas 11 milj. sakslast. — Säärastel asjaoludel oli loomulikult raske luua ühist süsteemi, ning kord oli kavatsus üldse jätta katsed luua ühtlast legaalset süsteemi; taheti anda BGB-s nn. regionaalsüsteem, mille järgi seadus oleks mitu legaalset süsteemi ette näinud, millest osariigid oleksid võinud oma näengu järgi valida. Lõppeks suudeti siiski leida ühtlane süsteem vara-

⁵¹ Fr. Cosentini, *Le droit de famille*, Paris, 1929, lk. 340.

ühenduse (Verwaltungsgemeinschaft) näol ja seda peaausjalikult seepärast, et see oli kõige levinum ja arenenud vanagermaani õigusest⁵².

Ka Šveitsi koodeksi loomisel pörkasid mitmesugused vaated ja süsteemid tõsiselt kokku. Lõppeks suudeti aga ka varaühenduse süsteemi juures (Güterverbindung) kokku leppida⁵³.

Meie eelnõu koostajad on valinud legaalseks süsteemiks varaühenduse⁵⁴, s. o. sama süsteemi, mis tänini on kehtiv meie maaõiguste järgi, kusjuures katsutud on seda süsteemi parandada peaausjalikult Saksa BGB-i ja Šveitsi ZGB-i normide ülevõtmisega. Miks just see süsteem eelistatavam on, selle kohta komisjon tänini oma seisukohti teatavaks pole teinud. Selle seisukoha teadmisteta on aga raske asuda eelnõu normide arvustamisele. Võib ainult käsitleda neid andmeid, mis Lääne-Euroopas selle varasüsteemi vastu tuuakse, kui ka kogemusi, mis meil endil kehtiva õiguse rakendamisel on olnud. Ka komisjoniliige prof. J. Uluots ei seletanud IX õigusteadlastepäeval üksikasjalisemalt kaalutlusi, miks selle süsteemi juurde jäädi peatuma. Tema seletusest aga, et varalahususe põhimõtet ei saa küllaldaselt harmooniliseks lugeda abielu sihtidega⁵⁵, võiks *a contrario* järeldada, et varaühenduse süsteemi komisjon luges siiski kõige harmoonilisemaks abielu sihtidega. See põhjend ei taha aga küllalt paika pidada, sest just katoliiklikel ja ortodokslikel mail, kus abielu loetakse sakramendiks ja lahutus üldreeglina pole lubatud, püsib mitmel pool abikaasade vahel varalahususe (näit. Austrias⁵⁶, Itaalias⁵⁷, Rumeenias, Bulgaarias, osalt ka Ungaris, endisel Venemaal), samuti ka Inglismaal⁵⁸ ja enamikus Põhja-Ameerika osariigis ja Šotimaal⁵⁹. Kõigil neil

⁵² H. Titze, op. cit., lk. 55—66; K. Cosack, Lehrbuch des Deutsch. bürgerl. Rechts, II B., Jena, 1901, lk. 521 jj.

⁵³ Šveitsi ZGB § 178.

⁵⁴ § 370^a.

⁵⁵ IX Õigust. Päeva protok., lk. 11.

⁵⁶ A. Ehrenzweig, System des österreichischen allgemeinen Privatrechts, Wien, 1924, II B. lk. 116 jj.

⁵⁷ Ka uues fašistliku valitsuse ülesandel koostatud tsiviilkoodeksi eelnõus on jäädud varalahususe põhimõtte juurde.

⁵⁸ 1882. ja 1892. aastal vastu võetud Married Women's Property Acts.

⁵⁹ 23. XII 1920. aastast.

mainitud mail on abielu instituudi põhimõtted väga kõrged, kuid ometi ei taha seal keegi abielu püsivust ning kindlust näha selles, et naise varandus peaks abiellumise läbi tema enese valdusest ära langema ja minema vastu tema tahtmist mehe valitsemisele. Nii ei saa siis öelda, et varaühendus rohkem vastaks abielu eesmärgile kui näit. varalahusus. Saksa ja Šveitsi⁶⁰ õiguses põhjendatakse varaühendust mehe valitsemisel ning kasustamisel asjaoluga, et mees, kui perekonnapea, kannab peaasjalikult abielu ülalpidamise raskusi, mispärast loomulik ning õiglane olewat tema kätte anda ka naise vara kasustamist. Ka seda seisukohta pole meie komisjon nähtavasti omaks võtnud, sest, nagu eespool selgus, eelnõus on läbi viidud põhimõtte, et perekonna ülalpidamise kulude hankimisel on mõlemal abikaasal ühesugused kohustised. Abikaasade üheõiguslust näib komisjon üldiselt pooldavavat, nagu seda kinnitas ka prof. Uluots IX õigusteadlastepäeval. On aga asi nii, siis jääb esialgu teoreetilisest küljest arusaamatuks, miks komisjon siiski varaühenduse legaalse süsteemina eelnõusse võttis, sest see süsteem tundub seisvat loogilises vastuolus komisjoni enese poolt omaks võetud põhimõtetega. Kõige pealt varaühendus mehe valitsemisel ning kasustamisel seaduse enese eeldusel seisab kahtlemata vastuolus abikaasade üheõigusluse põhimõttega ja annab terve perekonna, s. o. naise ja laste saatuse mehe meelevalla alla. Säärane seisukoht aga vaevalt vastaks meie rahva enamiku ilmavaatele ja õiglustundele. Üldse pole soovitavad seaduses kahepaiksed seisukohad, vastupidised põhimõtted.

Aga jättes kõrvale puhtpõhimõttelised kaalutlused ning vastuolud, on varaühenduse süsteem oma konstruktsiooni poolest sedavõrt keeruline, et seda vaevalt võiks soovitada normaalseks abieluvaraliste vahekordade reguleerijaks meil Eestis. Selle süsteemi juures jääksid püsima eeskätt kõik need pahed, mis meile juba tuttavad kehtiva eraõiguse maaõiguste normidest. Komisjon on katsunud siin teha üksikuid parandusi, eeskätt Šveitsi ning Saksa seaduste alusel, kuid need seadused ise on juba vananenud ja loodud hoopis teiste olude jaoks, kui on see praegusaegses Eestis. Ka ei rahulda see süsteem enam küllaldaselt sakslasi ning šveits-

⁶⁰ Huber, Erläuterungen zum Vorentwurf des schweiz. Zivilgesetzbuches 1914, I lk. 193—196; Cosentini, op. cit., lk. 358—359.

lasi endid ja ikka rohkem ning rohkem kuulub hääli, mis nõuavad reformi.

VII. Varaühenduse põhimõte seisab selles, et kumbagi abikaasa poolt abiellu toodud vara, samuti mis kumbki neist omandab abielu kestel, loetakse abieluvaraks, mis on abielumehe valitsemisel ning kasustamisel. Kuigi nii õieti mõlema abikaasa varad on mehe valitsemisel ja kasustamisel, jääb kummalegi abikaasale siiski omandiõigus abiellu toodud vara kohta püsima, nii et abielu lõppedes vara langeb jälle oma esialgseisse osisse⁶¹. Sellest varaühendusest on väljas abielunaise erivara⁶², mille all tuleb mõista seda osa naise varast, mis ei kuulu teise abikaasa valitsemisele ja kasustamisele, olgu varavahekord abikaasade vahel milline tahes ja mille kohta tulevad rakendamisele varalahususe põhimõtted⁶³. Eelnõu annab üksikasjalise loendi⁶⁴, mida tuleb arvata eri varaks. Siia hulka kuulub: a) vara, mis abikaasa abielulepinguga on jätnud oma valitsemisele ja kasustamisele; b) mis abikaasa on saanud kolmandalt isikult tingimusega, et ta seda ise valitseks ja kasustaks; c) mis abikaasa omandab oma kutse või äritegevusega või üldse isikliku tööga; d) mis on määratud eranditult abikaasa isiklikuks tarvitamiseks, eriti riided, ehted ja tööriistad; e) mis abikaasa omandab oma eri vara hulka kuuluva õiguse alusel või tasuna eri vara hulka kuuluva asja hävimise, rikkumise või äravõtmise eest või eri vara kohta käiva tehinguga.

Varaühendus tekib abikaasade vahel abielu sõlmimise momendist, kui ei määra seda teisiti seadus, kohtuotsus või abieluleping⁶⁵. Isegi seadusjärgne varalahusus, mis tekib siis, kui pruut on alaealine ja tal puudub abiellumiseks luba vanemait või eestkostjailt⁶⁶, algab heausklikkude kolmandate isikute suhtes alles perekonnaseisuregistrisse kandmisest kuulutamiseiga „Riigi Teatajas“⁶⁷. Varalahusus kohtuotsuse põhjal algab abikaasade eneste vahel hagipalve esitamisega,

⁶¹ Eelnõu, §§ 361¹, 370², 379¹, 379², 380, 402, 403.

⁶² Eeln. § 379¹.

⁶³ Eeln. § 367.

⁶⁴ § 368.

⁶⁵ Eelnõu § 370².

⁶⁶ Eeln. § 405 p. 1.

⁶⁷ Eeln. § 370³.

heausklikkude kolmandate isikute suhtes aga jällegi sissekandmise hetkest vararegistrisse.

Eelnõu lubab sõlmida ka abielulepingut nii enne abiellumist kui ka abielu kestel, kuid ei jäta selle juures abikaasadele säärast vabadust kui kehtiv õigus,⁶⁸ lubades abielulepinguga omaks võtta ainult ühe neist varavahekordadest, mis eelnõus eneses ette nähtud⁶⁹, s. o. kas varalohutuse⁷⁰ või varaühisuse⁷¹. Vastasel korral on leping kehtivusetu. Säärast kitsendust ei leia me Šveitsi ning Saksa seadustes. Jääb põhiste puudusel teadmatuks, miks komisjon säärast uuendust tarvilikuks peab. Isegi kehtiv BES kõige oma *mundium*'i põhimõtte peale vaatamata on selles asjas abikaasadele väga suure vabaduse jätnud⁷².

Võib arvata, et säärane kitsendus hõlbustaks küll kolmandate isikute seisukorda, sest siis oleks tegemist ainult kolme, seadusega fikseeritud süsteemiga, mis varalised suhted abikaasade ja kolmandate isikute vahel muudaks lihtsaks, kuid abieluvararegister aitaks selgust muretseda kolmandaile isikuile ka siis, kui abikaasad abielulepingu sõlmimisel poleks kitsendatud seaduses ette nähtud varasüsteemidega.

Mees valitseb ja kasustab kogu abieluvara. Naise abiellu toodud vara kasustab mees samas ulatuses ning kannab sama vastutust nagu kasustusvaldaja⁷³. Kuid tõeliselt on need õigused abielumehel palju suuremad. Tegelikult on kõik naise abiellu toodud vara mehe valitsemisel. Mees võib sellejuures naise vara igamoodi kasustada, muuta selle substantsi, kuivõrt see kokkukõlas on korrapärase valitsemisega⁷⁴. Mis aga korrapärase valitsemise all tuleb mõista, seda eelnõu lähemalt ei seleta. Eelnõu keelab mehele küll sääraseid korraldusi teha naise nõusolekuta, mis ületavad korrapärase valitsemise, kuid heausklikud kolmandad isikud võivad säärast nõusolekut eeldada, kuivõrt nad selle puudumist ei tea või teadma ei pea või kuivõrt pole igaühele selge,

⁶⁸ BES § 38.

⁶⁹ Eeln. § 372.

⁷⁰ Eeln. §§ 405—410.

⁷¹ Eeln. §§ 413—434.

⁷² Erdmann, System, I B., § 73; Bunge, Das liv. u. estl. Privatrecht, I T. Reval, 1847, § 268.

⁷³ Eeln. § 384.

⁷⁴ Eeln. § 381.

et vastavad varaväärtused kuuluvad naisele⁷⁵. Sama reegel kehtib ka abielus soetatud ühisvara⁷⁶ kohta⁷⁷. Säärane norm on aga iseenesest väga segane, võib tegelikus elus suuri arusaamatusi tekitada ja paneb naise varalised huvid hädaohtu. Eelnõu ei näe täpsalt ette, kas võib naine säärasel juhul, kui mees tema vara valitsemisel ületab korrapärast valitsemist, taotella varaühenduse vahekorra lõpetamist. Otseselt seda eelnõu § 400² järeldada ei saa. Ainult naise kinnisvaru ei või mees naise nõusolekuta võõrandada ja asjaõiguslike kude kohustistega koormata, samuti ei või ta võõrandada, panditada ja muul viisil üle anda naise nimel olevaid võla- või väärtpabereid. Selle eeskirja vastased tehingud on tühised⁷⁸. Sellest *a contrario* järgneb, et naise vallasvara ja raha kasutamisel eelnõu mehele kavatses jätta palju avaramaid võimalusi kui Saksa BGB⁷⁹.

Kuigi eelnõu ka naisele mõningaid korraldusi abieluvara suhtes lubab⁸⁰, piirdub see ikkagi ainult tehingutega, mis harilikult sõlmitakse perekondliku kooselamise igapäevseks majapidamiseks ning lastekasvatamiseks⁸¹. See on õieti samane Schlüsselgewalt, mida tunneb ka kehtiv õigus (BES § 56). Aga sellegi õiguse võib mees kohtu teel naiselt ära võtta või seda piirata⁸². Ainult juhtudel, kui mehel äraoleku või haiguse tõttu pole võimalik oma õiguslike toiminguid sooritada ja tal puudub volinik või hooldaja, on naine õigustatud valitsema tema vara⁸³.

Eelnõu näeb ette keerulisi toiminguid abiellutoodud vara koosseisu kindlakstegemiseks nimekirja kokkuseadmise ja notariaalkorras teise abikaasa kaastegevusel ja selle vara väärtuse kindlakstegemist asjatundjate läbi⁸⁴. Samuti on naisele õigus jäetud mehelt teateid nõuda naise abiellutoodud

⁷⁵ Eeln. § 381¹.

⁷⁶ Eeln. § 379².

⁷⁷ Eeln. § 387¹.

⁷⁸ Eeln. § 382.

⁷⁹ § 1377, 2. lõige; § 1376 p. 1 ja 1377, 3. lõige mainivad mehe õigustest ainult tarvitavate (verbrauchbare) asjade suhtes, mille mõiste fikseeritud § 92.

⁸⁰ §§ 395, 380, 2. lõige.

⁸¹ § 385.

⁸² § 358¹.

⁸³ § 358².

⁸⁴ § 361².

ja abikaasade ühisvara kohta. Naine võib nõuda kindlustusi, kui olud seda nõuavad. Kõik need toimingud eeldavad, et arusaamatuste korral naisel muud üle ei jää kui pöörduda kohtu poole kaasabiks oma mehe vastu. Üldse osutub eelnõus ette nähtud varaühenduse juures alaline kohtu poole pöördumine abikaasade vahel üsna harilikuks asjaks. Kohus ei saa loomulikult oma seisukohta öelda muidu, kui peab asjaolusid asuma selgitama tunnistajate ja asjatundjate läbi. See kõik aga looks perekonnas säärase anormaalse õhkkonna, kus vastastikusest usaldusest ning austusest enam juttugi ei võiks olla ning lahusus vist säärastel asjaoludel oleks paratamatu. Alaline kohtuskäimine ja selle harilikuks nähtuseks seadustamine aga vaevalt aitab luua tervet perekonda. Sellest nähtub, et varaühenduse süsteem ka tegelikus elus osutub väga raskepäraseks, komplitseerituks ja temas peituvad lahkkelide idud, mis võivad hädaohtlikuks saada perekondlikule rahule ja üksmeelele. See asjaolu kõigutab aga äärmiselt selle varasüsteemi väärtust ja teeb vägagi küsitavaks tema vastuvõtu meie uude koodeksisse, sõltumata kõigist teistest kaalutlusist.

V a r a ü h e n d u s l õ p e b⁸⁵: 1) naise nõudmisel, kui mees valitseb naise abiellutoodud vara või ühisvara sedavõrt halvasti, et sellest on karta tunduvat kahju naise varale; 2) naise nõudmisel, kui mees on rikkunud abielulise kooselamise ülalpidamise kohuseid, eriti kui ta ei anna naisele ja ühistele alanejatele vähemalt seda ülalpidamist, mis nad peaksid saama naise abiellutoodud vara korrapärasel valitsemisel ja kasustamisel; 3) naise nõudmisel, kui mees on seatud eestkoste või hooldamise alla ja eestkostjaks või hooldajaks pole määratud naine; 4) ühe abikaasa nõudmisel, kui teine abikaasa oludega põhjendamatult keeldub seaduses ette nähtud juhtudel nõusoleku andmisest korraldusteks naise abiellutoodud vara või ühisvara kohta; 5) ühe abikaasa nõudmisel, kui teine abikaasa on võlgadega üle koormatud; 6) ühe abikaasa nõudmisel, kui abikaasad õigustatud on lahus elama; 7) konkursi avamisega ühe abikaasa vara kohta; 8) abielu lõppemisega.

Varaühenduse lõppemisel eraldatakse varast ja antakse naisele või ta pärijaile tagasi naise abiellutoodud vara. Selle

⁸⁵ Eeln. § 401.

järel eraldatakse mehe vara. Puudub osa naise vara, siis tekib tasunõudmine (Ersatzforderung) selles osas mehe vastu, kuivõrt mees selle eest on vastutav, kusjuures mees aga võib kompenseerimiseks esitada omad vastutaohtlused⁸⁶. Kui pärast säärast arvetepidamist midagi veel varast üle peaks jääma, siis kuulub see ülejääk abikaasade või vastavalt nende pärijate vahel jaotamisele. On abielus sündinud elusaid lapsi, siis langeb see ülejääk pooles osas naisele või tema pärijaile, kuna teine pool jääb mehele. Pole aga abielus lapsi sündinud, siis saab naine sellest ülejäägist ainult $\frac{1}{3}$, kuna $\frac{2}{3}$ osa langeb mehele või tema pärijaile. Säärane vahetegemine olevat eelnõusse võetud, et tõsta naise aktiivsust abielulise lapse saamisel⁸⁷. Et aga lapse saamine ei olene arutihti ainult naise aktiivsusest ja see seisab sageli väljaspool inimese head tahet, siis selline norm vaevalt oleks vastuvõetav moodsas koodeksis: Ta ei tundu õiglane. Pealegi on väga küsitav, kas me just säärase abinõuga saame oma rahvaarvu tõsta.

VIII. Säärane on oma iseloomulikumis joonis see varaühenduse süsteem, mis fikseeritud perekonnaseaduse-eelnõus ja mis peaks selle järgi saama edaspidi legaalseks abieluvarasüsteemiks kogu Eestis.

Kas vastab see eelnõu süsteem neile nõudeile, mis moodne seadusandlus üles seab abieluliste varavahekordade korraldamise suhtes?

Abikaasade varaõiguse korraldamine peab toimuma otsarbekohasuse seisukohalt, nagu see sünnib üldse kõigi õiguspoliitiliste probleemidega. Sellejuures peab seadusandja kõige pealt arvestama oleviku tarbeid ja vastavas ühiskonnas välja kujunenud õiglustunnet. Lähtudes neist seisukohist, nõuab praegusaegne õiguspoliitika, et abikaasade varavahekorrad baseeruksid mõlema abikaasa üheõigusluse ning üheväärsuse põhimõttel. Praegusaja õiglustunde juures on üldse võimatu põhjendada, miks seaduse põhjal abiellumise läbi ühe abikaasa varandus peab minema tema otsese tahteta teise kasutamisele ning valdamisele. Tuleb veel lõppeks arvestada asjaolu, et abielulised varavahekorrad omavad praktilist tähtsust abikaasade jaoks harilikult siis, kui abielu kokkukõla ja üksmeel hakkab kaduma. Õige abielu põhimõte

⁸⁶ Eeln. § 402.

⁸⁷ Vrd. IX Õigust. Päeva protokolild, lk. 11.

on nimelt see, et mees ning naine kõike teineteisega jagavad, teineteist toetavad moraalselt ja varanduslikult. Säärase üksmeele juures ei omaks varasüsteem olulist tähtsust, kuid pill muutub kohe, kui abikaasade vahel kaob üksmeel, usaldus. Seadusandja, andes abielule legaalse varasüsteemi, peab hoiduma loomast norme, mis soodustaksid abikaasade vahel lahkkelisid, arusaamatusi, teeksid neid ka majanduslikult, vastu nende endi tahtmist, teineteisest olenevaks, painutades ühe tahte teise ülemvõimu alla. Seepärast, ning kuna majanduslikud küsimused kõige kergemini võivad tekitada lahk-arvamusi, tuleb abieluline varavahekord korraldada nii, et ka selles suhtes abikaasad tunneksid endid üheõiguslikena. On suur vahe, kas abikaasa ise usaldab oma vara teise kätte kasustada ja valitseda ühiste abieluliste eesmärkide taotlemisel, või sunnib seda temale peale seadus.

Kui eelnõu ongi püüdnud luua abikaasade vahel abielus mingisugust üheõiguslust, siis pole need katsed andnud tundu- vaid tagajärgi. Üldiselt on püsima jäänud kehtiva BES maa- õiguste varasüsteem. Uuendused ning muudatused, mis selles tehtud, eriti alaline kohtu segamine perekonnaellu ja sellest järgnevad lõpmatud protsessid abikaasade vahel, on asja teinud õige keeruliseks. On loodud nii keeruline ja üksik- asju normiv määrustik, mille käsitlemine juba vilunud juristile teeks raskusi, rääkimata harilikust kodanikust. Selle- juures pole eelnõu koostamisel arvestatud seda õiglustunnet, mis meie aeg abikaasade isiklike ja varanduslike vahetõrgete korraldamisel võtab lähtekohaks. Kui suur ka oleks austus minevikutraditsioonide ja vanade eeskujude vastu, tuleb uue seaduse väljatöötamisel ikkagi kõigepealt lähtuda oleviku nõuetest ja ühiskonnas väljakujunenud vaa- detest. Asjatu ning mõttetu on uue elu nähtusi suruda vana- desse vormidesse.

Neil kaalutlusil ei saaks esitatud eelnõu pidada veel seda- võrt küpseks, et see võiks Riigikogus seaduse-eelnõuna tulla arutusele. Tuleb siiski kaalumisele võtta, kas varalahu- suse süsteem ei oleks legaalse süsteemina Eestis uues perekonnaõiguses vastuvõetavam. See süsteem, mis mitmes uuemas koodeksis kehtivuse omandanud vastavate muuda- tuste ning täiendustega, vastab kõige enam meie aja püüetele teha mõlemaid abielupooli üheõiguslikeks. Ta vastab ka muu- tunud majanduslikule elule. See süsteem, nagu juba eespool

nägime, pole mingisuguses vastuolus üksmeelse abielu sihtidega.

See kõik eeldab, et eelnõu ja tema põhimõtted tuleb võtta põhjalikule kaalumisele ja ümbertöötamisele. Paratamatult viivitub selle läbi perekonnaseaduse reform, kuid selle eest saaksime siis juba seaduse, mis vastaks meie rahva eluliste nõuetele ja tema õiglustundele. Puudulikult välja töötatud seadused on rahvale nuhtluseks. Igatahes seadust, mis korraldab rahva olemasolu tähtsamat alust — perekonda, ei saa vastu võtta uisapäisa. Siin tuleb talitada äärmise ettevaatuse ning põhjalikkusega.

Itaalia tsiviilseadustiku projekt.

E. Ein.

I raamat: Isikutest.

1. Fašistliku režiimi instaureerimise järel Itaalias asuti suurte reformide läbiviimisele mitte ainult poliitilises, sotsiaalses, majanduslikus korras, vaid ka kohtu alal ja suurte koodeksite juures. Kohtureformi alal oli tähtsaimaks sammuks kassatsioonikohtu ühtlustamine endise viie asemele. Koodeksite reformimise alal on ka tähelepanavat tehtud. Uus kriminaal- ja kr. kohtupidamise seadustik pandi maksma juba möödunud suvel; tsiviilprotsessi ja kaubanduseadustiku eelnõud avaldati 1925. aastal, obligatsioonide koodeksi projekt töötati välja koos prantslastega ja avaldati 1927. a. ja nüüd 1931. aasta suvel ilmus trükist tsiviilseadustiku isiku- ja perekonnaõiguse osa. Valmimas on merekaubanduse-seadustiku eelnõu ja tsiviilseadustiku asja- ning pärandusõiguse osad.

Et meil Eestis on loota tsiviilseadustiku perekonnaõiguse eelnõu esitamist Riigikogule võib-olla eeloleval sügisel, siis on arvatavasti soovitav võrdluseks tuua kõnesolevat itaalia projekti, ehkki muidu oleks parem olnud ära oodata tema seaduseks saamist.

2. Mainitud projekt¹ sisaldab palju ja sügavaid muu-

¹ Codice civile. Primo libro. Progetto e relazione. Roma 1931 — Anno IX.

datusi võrreldes maksva koodeksiga ja mitte vähe pole ka hoopis sisulisi uuendusi. On välja jäetud rida peatükke, mis sisaldasid kehtivas koodeksis, nagu määrused kodakondsuse üle, kuid vastuoksa siia ossa on üle toodud instituute, mis seni mujal olid, nagu abikaasade varanduslepingud, ja, lõpuks, on välja töötatud sootuks uusi peatükke, mis kehtivas koodeksis puudusid, nagu eripeatükid füüsiliste ja juriidiliste isikute kohta, alimentide kohustuse kohta. Sisuliselt pole jäetud ühtki instituuti, mida ühel või teisel määral poleks puudutatud.

Projekt on väga hoolikalt läbi töötatud, igatahes tunduvat paremini kui 1927. a. obligatsioonide koodeks. Tehniliselt on ta eeskujulik: ta sõnastus on lihtne ja selge, puuduvad doktrinaarsed ning õpetavat laadi kandvad määrused. Iga artikli peal on sulgudes artikli pealkiri. Koodeksile eelnevad sissejuhatusena 20 artiklit, mis käsitlevad seaduse avaldamist, tõlgendamist, intertemporaalset ja konfliktioigust. Esimene raamat ise koosneb 581 artiklist ja on jaotatud 13 tiitlisse. Tiitlid jagunevad peatükkidesse, need lõigetesse, suuremad lõiked paragraafidesse ja lõiked või paragraafid artiklitesse.

Sissejuhatavas osas on seaduse ajalisele kehtivusele pühendatud kaks artiklit: esimene määrab, et „seadus reeglipäraselt teeb korraldusi ainult tuleviku jaoks; temal pole tagasiulatuvat jõudu“; teine määrab, et „seadused muudetakse ära kas seadusandja sõnaselge väljendusega või tema mitteühtimisega uue seaduste määrustega või seega, et uus seadus reguleerib kogu aineestiku, mida reguleeris vana seadus“ (art. 4 ja 5). Artiklid 6—12 reguleerivad konfliktioigust. Natsionaalsuse printsiip on võetud printsiibiks isiku ja kõigi teiste õiguste määramisel, välja arvatud, kus lokaalse õiguse valitsemine pole sunnitud kas õigussuhte enese loomuse või ühiskondliku huvi pärast. Eriline määrus on pühendatud kodakondsuseta isikuile (art. 18): Juhul, mil vastavalt eelmistele määrustele peaks rakendatama natsionaalseadust, kui aga isikul pole kodakondsust, siis rakendatakse domitsiili, ja viimase puudumisel asukoha (residenti) seadust. Art. 19 lahendab nn. „renvoi“ küsimuse, mille kohta seadusandlused (välja arvatud BGB sissejuhatava seaduse art. 27 ühe erijuhu puhul) pole seisukohta võtnud, järgmiselt: „Kui vastavalt eelmistele määrustele peab rakendama välismaa seadust,

siis rakendatakse selle seaduse enese määrus, arvestamata selle seaduse viidet (renvoi) mõnele muule seadusele, välja arvatud juhud, kus see seadus on Itaalia seadus.“ Sellega on võetud võimalus lõputu seaduseaheliku tekkimisele, vaid kohtunik peab välismaa materiaalsel seadust ennast rakendama, välja arvatud, kui välismaa konfliktnorm viitab Itaalia materiaalsele seadusele. Art. 20 teeb üldise reservatsiooni rahvusvaheliste konventsioonide kasuks: „Art. 6 ja järgmised võetakse tarvitusele, kuivõrt pole muud ette nähtud rahvusvaheliste konventsioonide ja eriseadustega.“

3. Füüsilised isikud. Projekt peab kinni vanast traditsioonist sellega, et ei ehita erilist suurt üldosa, nagu seda on Saksa BGB-s ja 1916. a. Brasiilia tsiviilkoodeksis, vaid esimeses raamatus, enne perekonnaõigust, esitab ta kaks tiitlit isikute kohta: füüsilised isikud ja juriidilised isikud. Füüsiliste isikute kohta käivas tiitlis võime eristada rühma määrusi: esimene neist käsitleb inimisiku tekkimist ja lõppemist, teovõime modifitseerimist, täiseasust ja nn. kommo-rientsi presumptsiooni. Teine rühm käsitleb nn. isiksuse õigusi. Inimisiku eksisteerimiseks ei nõuta vitaalsust. Mis puutub lootmesse (*conceptus*), siis väljendab tema õigusliku seisundi art. 2 lühidalt ja selgelt: „Lootmele tunnustab seadus õiguste reservatsioonid.“ Selle määrusega välditakse nii isiku antitsipatsiooni mõiste kui ka fiktsioon „*conceptus pro iam nato habetur*“. Lootmele omistatakse õigusvõime *sub condicione*, s. t. edasilükatud sündimiseni ja ainult sellest momendist omandab ta õigused, mis seadus temale reserveerinud². Täiseasus saavutatakse 21. eluaastaga, *vaenia aetatis* põhjal 18. eluaastaga. Sisse on seatud senitundmatu uuen- dus, nimelt isikul, kes küll saavutanud 21. eluaasta, kuid kes oma hilinenud ja vähese arenemise tõttu ei saa enese isikut ega oma vara sobivalt käsustada, võidakse alaeasust pikendada 25. eluaastani. — Teises artiklite rühmas on seni- sele koodeksile sootuks tundmatuid määrusi. Art. 6.-ga on lubatud isikule oma keha puutumatus käsustada, kui see käsustamine pole vastak seadusele ega kõlblusele. See norm puutub käsustamisõigusse elu ajal, mitte surmajärgseks juhuks, sest viimast liiki, s. t. oma laiba käsustused jäetakse pärandusõiguse reguleerida. Projekt lähtub tõsiasi konsta-

² Relazione (saatekiri) lk. 32.

teerimisest, et eraõiguses on niikuinii tunnustatud mitmed lepingud, millega isik oma keha otseselt või kaudselt käsustab (amme leping, töö lepingud, tsirkuseakrobaatide lepingud jne.). Seepärast peetigi kohaseks anda üldine norm, mis teeb lubatavaiks kõik säärased käsustused, kui nad aga vastu ei käi seadusele või kõlblusele. Autorid on silmas pidanud eriti juhtusid, kui keegi lubab oma keha kallal panna toime teaduslikke katsetusi, kirurgilisi operatsioone. Kui lihtsalt kehtivusetuks tunnistada säärased käsustused, tähendaks see õieti seda, et isik ei saaks tingitud tasu kohtulikult hageda.

Järgmistes artiklites normitakse nime režiim ja nimeõiguse kaitse. Kui kellegi nimeõigust vasteldakse või kui nime seadusvastaselt teise poolt tarvitamisega temale kahju (ka ainult moraalset) tehakse, siis võib nimetitulaar nõuda nime kohtulikku tunnustamist ja kahjustava fakti kõrvaldamist, säilitades süü korral õiguse ka kahju tasumisele. Erijuhtudel võib kohus korralduse teha, et kohtuotsus kuulutatakse süüdlase kulul ühes või mitmes ajalehes, kui säärane kuulutamine on kasulikuks täienduseks kahjuheastamisele ja tulevase kahju vältimiseks (art. 9). Mainitud nimekaitse hagi võivad esitada ka isikud, kes, mitte küll kandes usurpeeritud või vaieldatud nime, tõestavad oma huvi nimekaitse suhtes, toetades oma huvi perekondlikele põhjusile, mida kohus tunnistab kaitsemisvääriliseks.

Isik leiab kaitset mitte ainult tema nime usurpeerimise või vaieldamise puhul, vaid ka tema, ta vanemate, abikaasa või alaealiste laste kujutise või nime kurjasti tarvitamise juhtumeil, näit. mõnes publikatsioonis. Ka varjunimi on kaitsitud. Nagu neist määrusist nähtub, on itaalia projekt isiksuse õiguste reguleerimises ja kaitsemises suure edusammu teinud, võrreldes koguni Šveitsi ZGB ja Saksa BGB-ga.

4. Juriidilised isikud³. Selle küsimuse vastu tunneme sama huvi nagu itaalia juristidki, sest nii neil kui meil on kehtiva seadustiku suurimaks paheks juriidiliste isikute õpetuse puudumine ja seepärast tuleb meil igat katset, anda koodeksis juriidiliste isikute režiim, tähelepanelikult jälgida.

³ F. Ferrara. La teoria delle persone giuridiche nel progetto di Codice civile italiano (Riv. di dir. pubblico 1931, nr. 1).

Juriidiliste isikute mateeria on käsitletud 2. tiitlis, art. 13—48. Juhatab sisse „üldiste määruste“ peatükk, sellele järgneb „assotsiatsioonide (ühinguliste, juriidiliste isikute) ja sihtasutiste organisatsioon ja administratsioon“, milles eraldi määrused on pühendatud nii esimestele kui teistele, siis „juriidiliste isikute lõppemine ja nende varanduste saatus“, siis „assotsiatsioonide ja sihtasutiste registreerimine“ ja viimaks „faktilised assotsiatsioonid ja komiteed“.

Projekt eristab kaks rühma juriidilisi isikuid, avalikõiguslikud juriidilised isikud ja eraõiguslikud juriidilised isikud. Esimeste kohta käib art. 13: „Riik, provintsid, kogukonnad ja sunduslikult tunnustatud avalikud tsiviil- ja kiriklikud instituudid on juriidilised isikud“. Sama artikkel lausub edasi: „Isikute ühendid ja teatud eesmärgiks määratud autonoomsed varandused võivad juriidilisteks isikuteks tunnustatud saada...“ Sellest järeldub, et territoriaalsed kogud ja seadusega tunnustatud avalikud tsiviil- ja kiriklikud instituudid on alati paratamatult juriidilised isikud, kuna eraühikud võivad tunnustatud saada juriidilisteks isikuteks, kuna neile vabadus on jäetud mitteautonoomseiks assotsiatsiooniks ja fidutsiaarseiks kapitalideks jääda.

Eraõiguslikud juriidilised isikud jagunevad assotsiatsioonideks ja sihtasutisteks, ehkki analoogilist kompositsiooni võib leida ka avalikõiguslikes juriidilistes isikutes, kus samuti eristatakse avalikke korporatsioone ja avalikke asutisi, kuigi on segatüpe, korporatsioone institutsionaalsel alusel ja institutsioone korporatiivsel alusel. Projekt käsitleb üksikasjalikult ainult eraõiguslikke juriidilisi isikuid, jättes avalikõiguslikud oma vaatlusringist välja.

Art. 13 järeldub, et juriidiliste isikute liikides on erisugused substraadid. Korporatsioonides on substraadiks isikute koondis, sihtasutistes teatud eesmärgiks määratud varandused. Kuid see ei tähenda, et ka korporatsioonidel oma eesmärki pole: neil ei puudu iialgi oma eesmärk, mille teostamiseks korporatsioon on asutatud. Teisest küljest sihtasutiste määramine autonoomseks varanduseks ei teki mitte asutaja tahtest, vaid seaduse poolt tunnustamisega. Konstitutiivseteks elementideks on seega: isikute koondis või varandus ja eesmärk, mida püütakse teostada nende isikute koondise või selle sihtvaranduse kaudu. Eesmärk peab muidugi olema võimalik ja lubatud, kuid ta ei tarvitse olla avalikkusele

või üldsusele kasulik, vaid ka erahuvidele, näit. perekonna fundatsioonid (art. 28) ja ta ei pea olema igavene, sest projekt ise lubab juriidilise isiksuse saamist ka näit. headtegevaile või pidustuste komiteedele, seega mööduva eesmärgiga juriidilistele olenditele (art. 44). Kuid ei substradi ega eesmärgi olemasolust üksi ei piisa juriidiliseks isikuks saamiseks, vaid selleks on vajalik riigi poolt tunnustamine, sest ainult riik võib luua õigussubjekte. Muidugi riik võib soodustada või kergendada tunnustamise vormi, võib seda teha abstraktselt ja ette teatud kollektiivsete rühmade suhtes, mis vastavad teatud tingimustele ja nõudeile, kuid ükskõik missugune selle riigi akti vorm ka oleks, kas solenn ja formaalne või lihtne registreerimine, ei tohi me kunagi jätta tähele panemata riikliku tunnustamise konstitutiivset iseloomu. Projekti järgi (art. 37) saadakse juriidiliseks isikuks sissekandmisega registrisse, mida peetakse iga tribunaali juures. Et registreerimist saavutada, peab palve esitatama kompetentsele valitsusasutisele heakskiitmise saamiseks (art. 38), millele järgneb põhikirja ja heakskiitmist tõendava dokumendi esitamine registreerimiseks. Kohtus (tribunaalis) peetav register omab suurt tähtsust juriidiliste isikute avalikkuse suhtes, sest iga huvitatu võib sealt saada teada, kas üks või teine ühing või fundatsioon on juriidiline isik või mitte. Sellega on loodud füüsiliste isikute perekonna-seisu raamatutega paralleelne juriidiliste isikute seisuraamat, sest siia kantakse mitte üksnes harilikud formaalsused (jur. isiku akt, eesmärk, varandus ja asukoht), vaid ka juhatusliikmete ja esindajate nimed, kõik muudatused ta edaspidises elus ja ta varanduse saatus pärast lõppemist (art. 39 ja 40). Andmete puudumist sanktsioneerib projekt, määrates, et neid fakte ei saa vastelda heausklikele kolmandatele isikutele (art. 40 lõpus). Nende määrustega on avalikkus täielik ja seda tuleb lugeda suureks paremuseks.

Korporatsiooni asutamiskirjalik peab olema kirjalik (art. 15), olgu see avalik akt või eradokument, kuid viimasel juhul varustatud kolme liikme tõestatud allkirjaga (art. 38); sihtasutis luuakse aga alati avaliku aktiga või testamendiga. Et aga liikmete või sihtasutiste looja tahteavaldis ei tekita isenesest juriidilist isikut enne selle tunnustamist, siis on loomulik, et liikmed võivad tekkinud ühingu lõpetamise lepingu sõlmida; sihtasutise kohta on sõnaselgesti öeldud, et ta võib

valitsusvõimu heakskiitmiseni tagasi võtta oma korralduse (art. 16).

5. Korporatsioon koosneb isikutest, kes on seotud seesmistehete läbi kollektiivsusega. Liikme kvaliteet on teatud juriidiline positsioon, millest sõltuvad seesmise elu õigused ja kohused. Liikme positsioonist tekkivad õigused koosnevad mitmesuguseist ideelist või varanduslikku laadi õigusist või ameti õigusist, mis *in principio* on võrdsed. Kohustiste kompleks koosneb tegevuskohustisist ja varanduslike sammuete (Leistung) kohustisist. Liikme positsioon on isiklik, loovutamatu (art. 25) ja vaba; teisest küljest ka korporatsioon võib välja heita liikme, keda ei pea vääriliseks endasse kuuluma. Muidugi ei saa seadus kõiki neid seesmisi suhteid korraldada, vaid peab piirduma nendest kõige tähtsamatega, milleks käesoleva projekti järgi on liikme väljaastumine, väljaheitmine ja liikme individuaalsed õigused. Liige võib välja astuda, teatades — kui põhikirjas pole teisiti määratud — sellest ette vähemalt kolm kuud, kuid väljaastumisel pole mõju enne kulgeva aasta lõppu. Liikme lahkumine ei anna õigust makstud sammuete tagasi nõuda ega ka õigust juriidilise isiku varanduse osale, kui põhikirjas pole ette nähtud vastupidist. Välja heita võib liikmeid ainult kaaluvail põhjusil. Peale üldiste õiguste võivad mõnel liikmel olla erilised õigused, mida ei saa riivata isegi peakoosolek.

Juriidiliste isikute organisatsioon koosneb administraatorist ja peakoosolekust. Esimesed esindavad juriidilist isikut vastavalt põhikirjale ja võivad sooritada kõiki toiminguid, kuivõrt need ei kuulu teiste organite kompetentsi. Väljaspool kompetentsi sooritatud, seaduse- või põhikirjavastaseid toiminguid võib tühistada juriidiliste isikute organite, üksikute liikmete või valitsusvõimu algatusel. Kuid ka siin peetakse silmas kolmandate isikute *bona fides* ja viimaste poolt säärase toimingute põhjal omandatud õigused jäävad püsima. Juriidilise isiku enese ja kolmandate isikute ees on administraatorid, kes osa võtsid kahju põhjustavast toimingust, vastutavad solidaarselt ja vastutus on modelleeritud esinduse ja mandaadi alusel.

Peakoosolek on korporatsiooni kõrgeimaks organiks, ta avaldab oma tegevust korporatsiooni tähtsaimas küsimusis (liikmete vastuvõtmine, väljaheitmine, administraatorite mää-

ramine ja taandamine, aruande kinnitamine, eesmärgi muutmine, korporatsiooni lõpetamine ja likvideerimine). Ta on otsustavaks organiks, kuna administraatorid on täideviijaiks. Otsused tehakse enamuse põhimõttel: tähtsamais küsimusis (põhikirja muutmine) on vajaline kõvendatud enamus (kvoorum kolm neljandikku ja sellest enamus). Lõpetamiseks ja varanduse edasiandmiseks on vajaline vähemalt kolme neljandiku liikmete häälteenamust. Peakosoleku seaduse- või põhikirjavastased otsused võib tühistada kuue kuu jooksul, arvates nende tegemisest, ühingu organi või iga liikme või valitsusvõimu algatusel. Kuid kolmandate isikute huvid on ka sel puhul kaitstud, kes heas usus sääraste otsuste põhjal on midagi omandanud. Ilmselt seadusvastaste otsuste täideviimist võib tribunaali esimees seisma panna ühingu administraatorite või liikmete palvel. Avaliku korra ja heade kommete vastaste otsuste täideviimist võib seisma panna ka valitsusvõimu poolt (art. 23). Mis puutub sihtasutistesse, siis nende organisatsiooni määrab nende asutamisakt, mis dikteerib norme administraatorite nimetamise ja asendamise kohta; kui asutamisakt neid küsimusi ei lahenda, siis teeb seda valitsusvõim (26. art.). Valitsusvõim võib heakskiitmise toiminguga juures sihtasutise põhikirja koguni muuta ja varanduse mõne lähedase eesmärgi teenistusse määrata, kui sellega paremini kindlustatakse need püüded, mida kapitaliandja taotles. Isegi kui sihtasutis on juba moodustatud juriidiliseks isikuks, võib valitsusvõim eelmainitud muutmisi teha ja ta võib koguni mitu sihtasutist ühendada või nende valitsemist kontsentreerida, ära kuulates enne asutise administraatorite ja kontrollijate arvamuse (art. 27). Sihtvaranduste kohta, mis asutatud ühe või mitme perekonna jaoks, pole eelmised, valitsusvõimu vahelesegavad sammud rakendatavad (28. art.).

6. Juriidilised isikud võivad omada neid tsiviilõigusi, mis ei eelda füüsilise isiku eksistentsi (art. 14): põhimõtteliselt on neil üldine õigusvõime nagu indiviididelgi, välja arvatud need kitsendused, mis sõltuvad suhete loomust, sest juriidilised isikud kui ideaalsed olendid ei saa osa võtta säärasteist suhteist, mis eeldavad kehalist organismi (sugulussuhted, perekonnasuhted, testament jne.). Kuid juriidilistel isikutel on ka oma nimi, natsionaalsus, elukoht, nad võivad omada kinnis- ja vallasvara. Nad võivad toime panna igat

liiki õigustoiminguid, omandada tasulisel ja tasuta alusel, vastu võtta kinke ja pärandusi. Kuid kinnisvarade ja tasuta alusel omandamine on kitsendatud: kinnisvarade omandamine ja kinkide ning surma puhul jäetavate varade vastu võtmine registreeritud assotsiatsioonide ja sihtasutiste poolt pole kehtiv muidu, kui valitsusvõim seda kinnitab (art. 14). Juriidiliste isikute õigusvõime on üldine, mitte spetsiaalne tema eesmärgile. Teatavasti prantsuse õiguses on kujunenud spetsiaalsuse printsiip, mille põhjal iga juriidiline isik peab taotlema ainult üht eesmärki, oma eesmärki, ilma et ta oma tegevust temale kõrvaliste eesmärkide teenistusse juhiks: selleks siis legaatide ja kinkide tühisus, mis määratud juriidilisele isikule võõraste eesmärkide otstarbel. Itaalia projekt jätab küsimuse lahendada juriidilisele isikule enesele, kas ta soovib või mitte sääraseid annetisi vastu võtta. „Kui juriidilisele isikule kingitakse või jäetakse mõne eesmärgi otstarbeks, mis erineb selle juriidilise isiku omast, ja see ei saa või ei taha või ei saa vastavates vormides endale uut eesmärki võtta... valitsusvõim peab kingitud või jäetud varandused samaks eesmärgiks määrama teistele juriidilistele isikulele analoogiliste eesmärkidega või sääraste puudumisel kogukonnale, provintside või riigile, vastavalt eesmärgi loomusele“ (art. 35). Nagu sellest nähtub, sõltub ainuüksi juriidilise isiku tahtest, mitte tema võimest, säärane omandamine. Selle süsteemi järgi on juriidilisel isikul võimalik oma tegevust aktseessoorselt arendada kõrvaliste ja erinevate eesmärkide suunas, kui ta saab mõne sellise määramisega varanduse. Muidugi, kui selle tagajärjel juriidiline isik täielikult oma endisest eesmärgist kõrvale läheb või loobub, võib valitsusvõim ta lõpetada (art. 30).

7. Juriidiliste isikute elus toimunud muutmistest oleme juba eespool kõnelnud, mis korras ja vormis see võib toimuda. Sihtasutiste eesmärgi muutmise kohta on projektis olemas art. 27: „Kui sihtasutis on juba loodud, siis võib valitsusvõim korraldada mitte ainult põhikirja muutmist, määrates varanduse lähedate eesmärkide teenistusse, vaid ta võib ka ühendada kaht sihtasutist või koondada nende valitsemist.“ Säärast muudatust ei saa ette võtta perekondlikkude sihtasutiste juures.

Juriidilise isiku lõppemist tuleb vaadelda eraldi korporatsioones ja sihtasutisis. Esimeste juures sõltub lõppemine

kas seadusest, põhikirjast või juriidilise isiku loomusest või hilisemaist põhjusist, nagu vabatahtlik lõpetamine peakoosoleku otsusega, lõpetamine sundtäideviimise ja kohtuliku likvideerimise tagajärjel. Valitsusvõim (art. 30) võib ühingu sulgeda või tema tegevuse seisma panna, kui tegevus on siirdunud teistele eesmärkidele, mida põhikiri pole ette näinud, rikub avalikku korda, tarvitab kurjasti avalikku usaldust, käib vastu headele kommetele. Valitsusvõim võib lõpetada ühingu, kui puuduvad liikmed või neid on jäänud niivõrt vähe, et ühing ei saa funktsioneerida, välja arvatud, kui on uute liikmete juurdevõtmine võimalik (art. 32). Kui ühing muutub maksujõuetuks, siis tribunaal võib selle lõpetada iga huvitatud isiku palvel, kuid valitsusvõim ei või puududa säärases protsessis (art. 31). Sihtasutised lõpevad loomulikult, kui kaob varandus või kui teda lõpetab riiklik võim. Sihtasutiste juures omab tähtsust nn. konversiooniküsimus. Sihtasutisi, mille eesmärk on ära langenud või on muutunud teostatamatuks või vähekasulikuks, või mille kestusaeg on läbi, võib valitsusvõim ümber kujundada, tähele pannes, niivõrt kui võimalik, asutaja tahet (art. 34). Siin sihtasutise isiksus ei kustu, vaid hoitakse alal uute analoogiliste eesmärkide jaoks.

Tähtis on lõppenud juriidilise isiku varanduse saatuse probleem. Esmajoones otsustab põhikiri (art. 30, 31, 32). Kui põhikiri vaikib, siis otsustab kustunud isiku varanduse saatuse valitsusvõim sulgemise korral (art. 30) ja sundusliku lõpetamise korral (art. 32); maksujõuetuse tõttu sundusliku likvideerimise korral — kohtuvõim (art. 31). Kui ühing lõpeb vabatahtliku lõpetamise või kestusaja lõppemise põhjusel, siis põhikirja vaikimise korral võib otsustada peakoosolek, kuid kunagi mitte liikmete kasuks.

8. Projekti üheks heaks saavutiseks tuleb pidada seda, et ta on täiendanud juriidiliste isikute distsipliini lihtühingute ja komiteede reguleerimisega. Ta määrab, et juriidilist isikust mitteomavad ühingud reguleeritakse samade normidega, mis kehtivad registreeritud ühingute organisatsiooni, valitsemise, lõpetamise ja likvideerimise kohta, niivõrt kui need määrused on ühtivad ühingute loomusega. Ja tõesti nad on niihästi struktuurilt kui eesmärkidelt väga analoogilised, sest ka ühing tahab näida ja jääda ühikuna, sõltumata liikmete vaheldusest: Art. 43 määrab, et säärased ühingud võivad hageda või kosta esimehe või muude esindajate isikus. Ühingu

kohustiste puhul võivad kolmandad isikud hageda nii ühingu fondi kui ka isikute varandust, kes ühingu nimel opereerisid; üksikute liikmete vastu ei saa hageda. Isikud, kes ühingu nimel toimivad, vastutavad isiklikult ja *in solidum*, nii et nad ei figureeri mandataaridena või esindajatena, vaid kohustuvad isiklikult ja oma isikliku varandusega.

Tähtsaks tänapäeva elunähtuseks, mis ellu kutsutakse mõne momentaanse eesmärgi jaoks ja mis kogub selle saavutamiseks varandust annetiste, avalikkude üleskutsete jne. abil, on komiteed (heategevuse, avalikkude ettevõtete, pidustuste jne. komiteed). Nad võivad juriidilise isiksuse saada preetori (umbes meie rahukohtunik) dekreediga, kuid nad ei allu registreerimisele ega autorisatsioonile kinnisvarade, kinkide jne. omandamisel (art. 44). Kui nad aga juriidilist isiksust pole saavutanud, võivad nad oma esindaja kaudu siiski kohtus esineda ja vastutavad kohustiste eest mitte ainult kogutud varandusega, vaid komitee kõigi liikmete isikutega, kes teotsevad komitee nimel, välja arvatud auliikmed ja juhud, kui kolmandad isikud teavad säärase vastutuse puudumist või kitsendusi. Nagu näha, on mittetunnistatud ühingute ja komiteede esimeeste seisund raske ja ohtlik, sest nad vastutavad isiklikult kohustiste eest, mis teiste huvides sõlmitud. Annetiste teel kogutud varandus on sihtvarandus ilma subjektita, sest raha ja muude asjade omandus on annetajate varandusest väljunud ja komitee poolt omandatud mitte kui enesele, vaid teatud eesmärgi saavutamiseks. Seepärast ongi projektis, silmas pidades selle eesmärgi saavutamise tagamist, suur vastutus pandud komiteeliikmeile. Art. 47 määrab, et kui kogutud fond kulutatakse teisteks eesmärkideks, milleks ta koguti, või mistahes kombel komitee kurjasti tarvitab summasid, või kui komitee ta liikmete äralangemisel enam ei eksisteeri, siis võib kohtuvõim huvitatud isikute palvel vahele astuda, nimetades kohtuliku valitseja kogutud fondi juhtimiseks, või kui eesmärk on teostamatu, siis autoriseerib kohus fondi juhtima mõneks muuks lähedaseks otstarbeks. Muidugi jääb püsima sel juhul nende vastutus, kes fondi suhtes on kuritarvitusi toime pannud. Komitee tegevuse lõpetamisel määratakse varanduse saatus, kui seda pole tehtud põhikirjas, kohtuvõimu poolt (art. 48).

Nagu kõigest eeltoodust nähtub, on projektikomisjon väärtusliku töö teinud, mis vastab meie aja nõuetele ning

meie tsiviilkoodeksi autorid teeksid hästi, kui nad lähemalt tutvuksid selle osaga.

9. Kolmandas tiitlis käsitletakse domitsiili, mille all mõistetakse kohta, kus isik stabiileerinud oma suhete ja huvide peamise aseme, ja residentsi, mis tähendab kohta, kus isik harilikult viibib (art. 49). Neljas tiitel reguleerib äraolijate ja surnukstunnistamise küsimust. Kuni äraolek on ainult presumeeritav, nimetab kohus huvitatute palvel hooldaja. Pärast kaheaastast äraolekut võivad presumeeritavad seaduslikud pärijad või muud isikud, kes väidavad äraolija varanduse suhtes surmast sõltuvaid õigusi, paluda kohtult äraoleku deklareerimist. Seadusjõusse astunud deklaratsiooni tagajärjeks on, et huvitatud isiku või prokuröri nõudel kohus teeb korralduse testamendi avamise kohta; need, või nende puudumisel seadusjärgsed pärijad võivad kohtult paluda äraolija varanduse ajutist valdusseandmist kautsjoni vastu või võetakse mõned muud ettevaatusvahendid tarvitusele. Kui ajutise valduse ajal äraolija ilmub või kindlaks tehakse ta olemasolu, lakkavad deklaratsiooni efektid. Kui aga tõestatakse äraolija surma fakt ja aeg, siis avaneb pärand neile, kes olid tõelised pärijad sel hetkel, ja neile antakse valdajate poolt varandus üle, kusjuures valdaja ja pärija suhted reguleeritakse umbes *b. f.* valdaja ja omaniku suhete alusel.

Päris uus on surmapresumptiooni ja selle efekte käsitlev osa, ehkki ta sisuliselt reprodutseerib pärast sõda antud novelle. Äraolija surma deklaratsioon tehakse neljal juhul: 1° kui äraolija viimaste teadete päevast on möödunud 15 aastat, 2° kui keegi on kaduma läinud sõjategevuses ning 5 aastat on möödunud rahulepingust, 3° kui sõjavangi sattunu ning interneeritu kadumisest on möödunud 5 aastat, 4° kui keegi on kaduma läinud mõne õnnetuse tagajärjel ja möödunud on 4 aastat õnnetuspäevast. Surma deklaratsioon tehakse muidugi prokuröri või pärijate nõudel, või ka muude isikute nõudel, kes surma tagajärjel omandaksid varanduse peale õigusi või vabaneksid kohustusist. Pärast teiskordset kuulutamist ametlikus teatajas ja ajalehtedes 6 kuu möödumisel määratakse kohtuistung deklaratsiooni tegemiseks. Deklaratsioonil on kõik tõelise surma juriidilised efektid, välja arvatud mõned seaduses ette nähtud juhud. Kui surnuks arvatu ilmub, võib ta varanduse välja nõuda. Kui suudetakse

tõestada, et ta on surnud deklaratsioonis arvatust erineval hetkel, siis saavad pärijaiks need, kes olid selleks tõelise surma hetkel.

10. Sugulust tunnustab projekt ainult kümnenda astmeni. „Omaste“ ja „lähemate sugulaste“ mõistete selgituseks annab projekt kasulikke määrusi. Väljend „omaksed“ tähendab, kui seadus eriti või asjaomaste tahe pole muud määranud, ainult sugulasi ja mitte hõimlasi. Kui testaator mainib „sugulasi“ või „lähemaid sugulasi“, siis tuleb nende all mõista neid sugulasi, kes oleksid tema seaduslikeks pärijaiks pärandi avanemisel, muidugi kui testamendist ei ilmne vastupidist taht.

Abielu sõlmimise lubadus võib juriidilisi effekte ainult ses mõttes, et abiellumise luhtumises süütu pool võib nõuda kahjude tasumist, mis tekkinud kulude tegemisest või mõnesuguste kohustiste sõlmimisest abielu ootel. Mõlemal poolel on õigus kinke tagasi nõuda. Abiellumise eeldustest, peale ea (14 ja 16 a.), on muud ühised peajoonis ka meie õigusele, nii et ei tarvitse peatuda nende juures, samuti mitte abiellumisele eelnevate formaalsuste juures. Abielu sõlmimise toimetust käsitlevas peatükis pälvib tähelepanu art. 125: „Enne abielu sõlmimise toimetust peavad pooled perekonnaseisuametnikule deklareerima, kas nad on sõlminud varanduslepingu, teatades jaataval korral aja ja notari, mis siis ametniku poolt akti märgitakse. Kui pooled pole enne sõlminud lepingut, teatab neile per.-seisu ametnik, et varaühisuse režiimi võivad valida lihtsa deklareerimisega temale...“ Projekti on võetud ka eripeatükk abiellumise kohta vaimuliku ees, mis vorm teatavasti pärast Laterani lepingut nüüd ka seaduslikku jõudu omab.

11. Abikaasade isiklike suhete reguleerimisel meil ei tarvitse peatuda, sest need on kaunis ühised teiste seadusandlustega. Abielu lõpeb ainult abikaasa surmaga ja teatud tingimusil ka surmapresumptiooni deklaratsiooni järelduksena. Lahutamist pole, kuna võimalik on ainult abikaasade kooselu eraldamine (*separatio*) seaduses ette nähtud juhtudel ja vastastikusel nõusolekul, kui viimane kohtu kinnitust leiab.

Abikaasade varanduslikud suhted on rajatud järgmistele põhimõtetele. Abiellumine iseenesest ei too muudatusi poolte varandustesse, kuid pooled võivad oma varalisi

suhteid reguleerida lepinguga. Seega projekti järgi nagu keh-tiva õigusegi järgi on seaduslikuks süsteemiks varanduste lahusus, kuid pooled võivad lepinguga sisse seada varade ühi-suse või dotaalse režiimi. Leping vajab notariaalset vormi, kuid varaühisuse süsteemi võib luua, nagu varemini maini-sime ka perekonnaseisuametis abielusõlmimise toimetamisel. Abielu kestel ei saa enam varanduselepingut muuta, nagu see mujal võimalik. Erand on tehtud kaasavara suhtes, sest seda võib suurendada või luua ka abielu kestel nii kõrvaliste isikute kui abikaasade eneste poolt, kui aga sel viimasel juhul üle ei astuta abikaasadevahelise kinkimise keelust. Mingil juhul kaasavara loomine või suurendamine ei või muuta enne sõlmitud lepingut muude varade kohta (art. 189). Tei-seks erandiks on võimalus luua ka abielu kestel nn. abielu-varandus teatud sihtvarandusena.

Kaasavara on mehe valitsemise all. Kui abielulepingus pole nõutud kautsjoni andmist, siis ei nõua seda ka seadus; kui aga mehe varanduslikus seisundis tekib abielu kestel muudatus või vähenemine, nii et kaasavara ähvardab oht, siis võib naise enda või mõne teise kaasavara andja nõudel kohus nõuda mehelt kaasavara julgeoleku tagamist. Mehel lasuvad kaasavara suhtes vilikasustaja kohustised. Kaasavara eral-damist on võimalik nõuda, kui tekib kartus, et mehe valitse-misel kaasavara võib minna kaotsi; ka kooselu eraldamisel võib naine nõuda kaasavara eraldamist. Eraldatud kaasavara valitsemine kuulub küll naisele endale, kuid see pole võõran-datav. Naise eri vara moodustavad need tema varad, mis pole antud kaasavaraks. Selle vara valitsemine kuulub täielikult naisele, kuna mees neid üksnes naise volituse põhjal võib valitseda.

Varaühisuse süsteemi võivad pooled valida, kuid vara-ühisus pole mitte üldine, vaid lubatud on ainult soetiste ühisus. Sellesse ühisusse satuvad siis abielu kestel kõik soe-tised nii ühe kui teise abikaasa poolt, olgu nad tasulisel või tasuta alusel, välja arvatud need varad, mis saadud kingi või pärimise teel, ja varad, mis on muretsetud mõnele abikaa-sadest kuulunud asja hinna eest. Ühisvara kuulub ühiselt mõlemale, kuid kumbki ei saa eraldi käsustada oma osa ega nõuda jagamist. Pooled võivad abielulepingus sisse seada ka ainult eri varade sissetulekute ühisuse. Nii soetiste kui ka-sude ühisuses võivad abikaasad oma osad ka ebavõrdselt

määrata, kuid pole lubatud kokkulepe, mille põhjal passi-
vast osavõtt oleks suurem kui aktivast.

Ühisuse valitsejaks on mees, kuid ta ei saa naise nõusole-
kuta võõrandada ega panditada ühiseid varasid. Ilmse vajaduse
või kasu korral võib kohus lubada võõrandamist naise vastu-
seisule vaatamata, kuid perekonna huvides võib ka naine
nõuda kohtu autorisatsiooni vara võõrandamiseks vastu mehe
tahtmist. Erandlikel juhtudel võib vara valitseda ka naine.
Ühisvaral lasuvad mitmesugused koormused ja võlad:
1° võlad, mis lasusid varadel enne nende sattumist ühisusse,
2° ühisvara valitsemisega seotud kohustised, 3° perekonna
ülalpidamise ja perekondlikkude kohustiste kulud ja 4° mehe
võlad, (mitte aga naise võlad). Viimast liiki võlgade küsimu-
ses annavad projekti motiivid järgmise seletuse: „Et kõik soe-
tised langevad ühisusse, siis oli vaja määrata, et mehe võlas-
tajad võiksid neist varadest rahuldust saada, muidu mees (kui
tal polnud varandust enne abieliu, või kui ta abieliu kestel ei
saanud varandust kingi või pärimise teel) oleks mitte midagi
omaja seisundis ja tal poleks mingit krediiti. Seepärast tema
enese huvides ja kolmandate isikute garantiiks oli vajaline
teha ühisvara mehe poolt sõlmitud kohustiste rahuldus-
objektiks. Teisest küljest, et mehel lasub perekonna juhti-
mine ja vahendite muretsemine, peab tal ka õigus olema ühis-
vara käsustada.“

Lõpuks on projektis ette nähtud üks uus instituut abi-
eluvarede režiimis: perekonnavarandus⁴. Art. 256 järgi „võib
avaliku (s. t. notariaalse) aktiga asutada ka abieliu kestel
mittevõõrandatava perekonnavaranduse, mida valitsevad asu-
tamisaktis ette nähtud üks või mõlemad abikaasad ja mille
tulud nad kasustavad vastavalt art. 225 ja 226-le (pere-
konna otstarbeks). Perekonnavara võivad moodustada abi-
kaasad või ka kõrvalised isikud. Perekonnavara võõrandama-
tust ei saa vastelda kreditoridele, kelle nõudmised vanemad
on perekonnavara asutamisaktist... Hoolekandekohus võib
perekonnavara moodustavate varade võõrandamist autori-
seerida ainult kõige hädavajalisemal juhul.“ Seega on loodud
üks uus liik sihtvarandust perekonna teenimise eesmärgiga.
Tsiteeritud artiklis pole küll öeldud, mis saab sest varast, kui

⁴ Azara, Il patrimonio familiare nel futuro codice civile (Riv. di dir.
agrario 1930, 4).

üks abikaasadest sureb. Motiivides leiame, et seda küsimust reguleeritakse pärandusõiguses, kuid autorid kalduvad sinna- poole, et ühe surma korral perekonnavara püsib edasi seni, kuni viimane laps on saavutanud täiseasuse, seega on üks perekond oma sotsiaalse funktsiooni täitnud ja perekonna- vara võib ülejäänud abikaasa juba vabalt käsustada.

12. VII tiitel käsitleb laste ja vanemate suhteid. See osa on hästi üksikasjaliselt välja töötatud. Eriti põhjalikult on vallaslaste küsimus reguleeritud: vallaslaste vabatahtliku tunnustamise küsimust käsitlevad kokku 22 artiklit, kohtu- likku tunnustamist 17 artiklit. Muu seas isaduse tunni- tamist võib alustada hoolekandekohtu loal ka hoolekandeesutis, kus vallaslaps varju leiab.

Mis puutub vanemlikku võimu ja laste ning vanemate suhetesse, siis on reform inspireerunud vanemliku võimu ja perekonna distsipliini kõvendamise ideest, kuid ühtlasi püü- dest hoolitseda laste seisukorra eest. Nagu motiividest näh- tub, on komisjoni liikmete hulgas olnud mitu voolu. Ühe järgi tulevat isalikku võimu tugevamaks teha, teise järgi on isa võim mõeldud mitte distsiplinaarses mõttes, vaid sooja hoolduse ja järelevalve mõttes, mis kuulub mõlemale vane- male. Maksvusele pääses keskmine vool, mis eraldab küll kaht kontseptsiooni, omistades vanemliku võimu mõlemale vanemale, kuid jättes selle teostamise reeglipäraselt isale, kusjuures aga real juhtudel on laste huvide kiirema kaitsemise mõttes võimalik hoolekandekohtu otsustamine endise hariliku kohtu asemel. Mitmel juhul on võimalik, kui vanemad oma laste ees süüdi, vanemliku võimu lõppemine või sageli ka selle teostamise seismapanek. Samuti on või- malik lapsi nende täieliku sõnakuulmatuse, vastuhakkamise või ebakõlbluse korral perekonnast eemaldada, andes neid vastavaisse instituudesse või parandusmajja. Üksikasjaliselt ja hästi on korraldatud laste ja vanemate varanduslikud suhted. Mis puutub vanemate teiskordsesse abiellu, siis on laste huvide seisukohalt isa teiskordne abiellumine oma õiguslik- kude tagajärgede poolest laste suhtes võrrutatud ema teis- kordse abiellumisega; teiskordse abiellumisega on võrrutatud ka lese mitteabielluline kooselamine (konkubinaat).

Ka eestkoste- ja hooldamisõiguses on sügavaid reforme ette võetud. Kõige pealt on kaotatud nn. perekonna nõukogu instituut, mis on tuntud Prantsuse koodeksi retsipeeritud

maades ja Šveitsis. Eestkoste tsentraalseks asutiseks on hoolekandekohus. See nimetab otsekohe eestkostja või aseestkostja, kui temale teatavaks saab fakt, mis aset annab eestkoste seadmisele. Hoolekandekohtule peavad teatama 1° perekonnaseisuametnik isiku surmast, kes järele jätab alaealisi lapsi, 2° sama amet lapse sündimisest, kelle vanemad teadmata, 3° isikud, keda surnu on oma laste eestkostjaks soovinud, ja sugulased neljas astmes. Mitmele õele-vennale määratakse üks eestkostja, kuid nende huvide konflikti korral määratakse eri kuraatorid. Hospiitsides (varjupaikades) olevate laste üle, kellel veel pole eestkostjat, määrab hoolekandekohus eestkostjaks varjupaiga juhatuse, kes võib delegerida eestkoste funktsioonid mõnele oma ametnikest. Kuid säärase laste üle, kui seda nõuab nende varanduse laad või suurus, võidakse ka eri tuutor määrata. Vaeste alaealiste üle, kel pole sugulasi, võidakse eestkostjaks määrata ka alaealiste patronaadi komitee või mõni muu hoolekandeesutis või ühing, kes delegerib ülesanded mõnele oma liikmeist. Kostealuse varanduse valitsemise suhtes on projekt vastavalt mobiiliarsete varade tähtsusele meie ajal üksikasjaliselt reguleerinud rahade, väärtpaberite jne. valitsemise ja ka kasustamise korra. Hoolekandekohtule on abiks alaealiste patronaadi komitee või muud hoolekandeühingud ja -asutised.

13. Alimentide kohustiste korraldamisele on pühendatud eri tiitel. Alimentide andmise kohustis on 1° abikaasal, 2° seaduslikel, seadustatud ja adopteeritud lastel ja seaduslike või seadustatud laste surma korral nende järeletulijail, 3° seaduslikel ja adoptiivvanemal, kusjuures viimased eel käivad ja seaduslike vanemate puudumisel nende vanemad, 4° väimehed ja minijad, 5° äi ja ämm, 6° täis- ja poolvennad ja -õed, kusjuures täisvennad ja -õed eel käivad. Naturaallaste ja -vanemate alimentaarsed kohustised reguleeritakse vastavas peatükis.

Alanejate ja ülenejate vaheline alimentaarne kohustis määratakse kohustise astmestiku korra järgi, mis vastab seaduslikule pärimisele isiku järgi, kes vajab alimente. Ka kinkija on õigustatud alimente saama kingisaajalt teatud tingimustel ja ulatuses. Õed-vennad on kohustatud alimente andma, kui puudustkannataja ei saa oma tööga omale ülalpidamist hankida kas ea, kehalise või vaimse puude või mõnel muul temale mittesüüksarvataval põhjusel; nende

alimentaarne kohustis on ka teistest väiksem. Kui alimentide kohustatu või õigustatu isiku varanduslikus seisundis toimub muudatus, võidakse alimente kas suurendada, vähendada või lõpetada. Alimentide andmise moodus oleneb reeglipäraselt kohustatust, kas ta annab teatud pensioni või võtab abitarvitaja oma majja. Vahel võib mooduse määrata ka kohus. Alimentide kohustis on ainult eeloleva aja kohta, kuid kohustatult võib nõuda nende võlgade tasumist, mis õigustatu oli teinud oma ülalpidamiseks, kui hagi esitamine oli viibinud kohustatu süü pärast. Kohus võib, kui nõudmine näib temale olevat põhjendatud, alimentide andmist määrata ka enne kohtuotsust, muidugi tagasimaksmise kohustisega hagi tühjumise puhul. Etteloobumine alimentide õigusest on tühine. Kohustis kestab õigustatu isiku eluaeg, kui püsivad tema saamiseks õigustavad tingimused ja lõpeb kohustatu surmaga või õigustatu süüteoga kohustatu elu, puutumatus, au või isikliku vabaduse vastu. Testamendist, lepingust või muust alusest tekkiva alimentaarkohustise suhte reguleerimiseks rakendatakse nende aluste määrusi, kuid analoogia teel tuleb tarbe korral ka seaduse määrusi rakendada.

Viimane tiitel käsitleb tsiviilseisu raamatuid. Tsiiviilseisu ametis peetakse registrid: 1° kodakondsuse, 2° sünni, 3° abielukuulutuste, 4° abielu, 5° surma kohta. Siia tiitlisse on kogutud kõik seni üksikutesse seadustesse laiali paisatud materiaalsed normid. Säärane süsteem on eelistatav, sest need registrid on õieti isiku ja perekonnaseisundi tõestused ja seepärast on nende korraldus täiesti ühtekuuluv tsiviilseadustiku isiku- ja perekonnaõiguse osaga. Seda süsteemi on uuemal ajal teisedki koodeksid tarvitanud, nende hulgas Mehhiko uusi kehtiv koodeks 1928. aastast.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas teenistusvanuse tasu võib ette maksmata jätta, kui on teada, et järgmisel kuul teenija enam riigiteenistuses ei seisa?

Vastus: jaatav.

Teenistusvanuse tasu seaduse (RT 20—1929) § 9 näeb ette, et Riigiteenistuse seaduse §§ 20, 25, 29 ja 30 (RT 149—1924) kehtivad ka teenistusvanuse tasu kohta, kuna §§ 17, 19, 21 ja 22 selle kohta

kehtivad ei ole. Et aga Riigiteenistuse seaduse § 20 järgi teenistus-
tasu saamise õigus lõpeb tegelikult ametist vabastamise päevaga,
välja arvatud selle seaduse §§ 17 ja 18 ette nähtud juhud, mis aga
teenistusvanuse tasu kohta kehtivad ei ole — § 17 Teenistusvanuse
tasu seaduse § 9 alusel ja § 18 kui § 17 kitsendav paragraaf, siis
puudub seaduslik alus teenistusvanuse tasu maksmiseks aja eest, mil
riigiteenija enam teenistuses ei seisa, vaid selle saamise õigus lõpeb
ühes teenistustasu saamise õiguse lõppemisega.

Kuna aga Riigiteenistuse seaduse § 20 järgi, mis kehtiv ka,
nagu eespool tähendatud, teenistusvanuse tasu kohta, ei nõuta ametni-
kult tagasi teenistusest lahkumisel teenistustasu päevade eest, mis
saadud teenistustasu eest teenida jäid, siis niisama ei või tagasi nõuda
teenistusvanuse tasu saajailt teenimata jäänud päevade eest saadud
teenistusvanuse tasu. Teenistusvanuse tasu seaduse § 9 näeb küll
ette veel seda, et ettemakstud teenistusvanuse tasu ei peeta kinni pen-
sionist, kuid selle paragraafi määрус ei õigusta teenistusvanuse tasu
ettemaksmist, kui teada on, et järgmisel kuul teenija enam riigi-
teenistuses ei seisa.

(Rkha toim. nr. 1104 II — 1931.)

*Kas Riigi sadamatehas võistluspakkumisest osavõtmisel peab
esitama ka seadusega nõutava kautsjoni?*

Vastus: jaatav.

Riigi Hangete ja töövõtete seaduse § 83 on ette nähtud, et tingi-
muste sõlmimisel riigitehastega tehaste saaduste valmistamise või
hankimise (postavka) kohta ei nõuta kautsjoni, vaid selle asendab
tehaste ülemuse vastutus. See paragraaf räägib riigitehastest. Tekib
küsimus, kas sadamatehas on riigitehas selles mõttes, nagu need olid
Vene ajal, s. o. kas sadamatehas on puht riigitehas. Riigi sadama-
tehase põhimääruse (RT 58—1930) § 2 on tähendatud, et Riigi
sadamatehasel on juriidilise isiku õigused, ta vastutab oma varadega
oma kohustiste ja kahjude eest. Tema asjaajamine, valitsemine ja
kontrollimine toimub käesoleva põhimääruse alusel ega allu riigi-
asutiste kohta maksvaile seadustele. Edasi nähtub põhimääruse §§ 5, 6
ja järgmistest, et Riigi sadamatehasel on omad varad ja kapitalid,
temal on oma eri eelarve (§ 29); tema puhaskasu ei lähe täielikult
riigikassa sissetulekuks (§ 30). Riigi sadamatehase teenijaid ei loeta
riigiteenijajaks (§ 18). Riigi- ja kogukondlikkude maksude, samuti
tehnilise järelevalve ja töökaitse suhtes allub Riigi sadamatehas
eraettevõtete kohta kehtivaile seadusile ja määрусile (§ 3). Põhi-
määruse § 4 teises jaos on otseselt ette näitud, et hangete ja töö-
võtete suhtes, mida Riigi sadamatehas täidab riigiasutistele, allub
ta Riigi töövõtete ja hangete seaduse eeskirjadele. Mingisugust erandit
kautsjoni suhtes ei ole tehtud. Eeltoodust selgub, et Riigi sadama-
tehas ei ole puht riigitehas, kuigi tal on mõnes suhtes ühesugused

õigused riigiasutistega. Sellepärast peab Riigi sadamatehas võistluspakkumisest osavõtmisel esitama ka seadusega nõutava kautsjoni ega saa tema suhtes kohaldada Hangete ja töövõtete seaduse § 83. (Rkha toim. nr. 1132 II—1931.)

Kas Tolliseadustiku rikkumise eest kohtulikult karistatud isikud kuuluvad Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 15 p. 7 ette nähtud kitsenduse alla?

Vastus: eitav.

Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse (RT 1927—50) § 15 p. 7 põhjal ei või alkoholiliste jookide müügikohtade pidajateks või juhtideks olla isikud, kes kohtulikult karistatud Alkoholiliste jookide müügi seaduse ja määruste rikkumiste eest, kahe aasta jooksul, arvates karistamisest või müügikoha sulgemisest. Et ka Tolliseadustiku rikkumise eest kohtulikult karistatud isikud kuuluksid Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 15 p. 7 ette nähtud kitsenduse alla, seda eeltähendatud seaduse määrustes ette nähtud ei ole ja seepärast puudub niisugustel kordadel alus Tolliseadustiku rikkumise eest karistatud isikute kohta kohaldada Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 15 p. 7-at.

(Rkha t. nr. 1133 II—1931.)

Kas korgipuu koorejäänustest kokku pressitud 36×20 sm suurused isolatsiooniplaadid, mida tarvitatakse niiskuse isoleerimiseks saapa valmistamise materjalina, käivad Tollitariifi § 60 p. 5 alla?

Vastus: eitav.

Sisseveo tollitariifi (RT 58—1931) § 60 p. 5 on ette nähtud korgipuu jäännustest või purust kokku pressitud isolatsiooni- ja ehitusplaadid, olgugi siduvate ainete lisandiga ja teiste ainetega segatult. Et siin isolatsiooniplaadid on koos ehitusplaatidega nimetatud, siis sellega on tahetud väljendada, et ka isolatsiooniplaate ehitustel tarvitatakse ehitiste või seadiste isoleerimiseks. Tollitariifis on esmakordselt alles RT 30—1926 § 60 p. 3 märkuses ette nähtud korgipuu jätistest või purust kokku pressitud isolatsiooni- ja ehitusplaadid ja seletuskirjast selle tariifi muutmise seaduse juurde nähtub (Riigikogu protokollid X istungjärk 1926. a. II jagu leht. 320), et need plaadid on arvatud külmutushoonete ja seadiste ehitamiseks ning seepärast on madalama tolli alla arvatud.

(Rkha toim. nr. 1138 II—1931.)

Mis ajast peale loetakse tööline haigekassa liikmeks?

Vastus: teenistusse astumise ajast.

Tööstusliku töö seaduse § 280 järgi peab ettevõtte juhataja küll esitama seaduses ette nähtud teated ettevõttes töötavate tööliste arvu, teenistuse suuruse jne. kohta, kuid sellest, et ettevõtte juhataja seda

oma kohust ei ole õigel ajal täitnud, ei saa järeldada, et töölist saab haigekassa liikmeks lugeda ainult sellest momendist, mil ettevõtte juhataja TTS § 280 tähendatud teated haigekassale esitanud, sest TTS § 279 otseselt määrab, et tööline loetakse haigekassa liikmeks teenistusse astumise ajast arvates. Ettevõtte juhatajat võib säärase hoole- tuse eest vastutusele võtta, kuid tema hooletuse tagajärjel ei või tööliste õigused kannatada.

(RkhA toim. nr. 1160 II—1931.)

Kas Tööstusliku töö seaduse § 311 p. 1 ette nähtud sõna „aasta“ all tuleb mõista kalendriaastat?

Vastus: eitav.

TTS § 311 ütleb, et „§ 309 p. 1 tähendatud abiraha antakse: 1) haiguse korral — neljandast haiguse päevast alates kuni terveks saamiseni, kuid mitte kauem kui kahekümne kuue nädala jooksul; korduvate haiguste puhul kokku mitte kauem kui kolmekümne nädala jooksul a a s t a s.“

Kui aega arvestatakse mõnesugusest momendist, siis arvutatakse ka aasta sellest momendist (BES § 3047). Käesoleval juhul TTS § 311 p. 1 järgi abiraha maksmine haiguse puhul algab neljandast haiguspäevast, ja seepärast tuleb sellest ajast peale arvata TTS § 311 p. 1 ette nähtud abiraha maksmise kestust. Täheb, et kordu- vate haiguste puhul võib abiraha maksta kokku kolmekümne nädala jooksul aastas, arvates selle aasta alguseks neljandat haigustumispäeva. Seega kahtlemata tuleb TTS § 311 p. 1 tähendatud sõna „aasta“ all mõista mitte kalendri-, vaid jooksvat aastat, mille algmomen- diks on haigekassaliikme haigustumise neljas päev. Ka tegelikult ei või teisiti ollagi, sest vastasel korral see haige, kes haigustunud kalendriaasta lõpul, jääks enne kolmekümne nädala möödumist abi- rahast, mille peale temal seaduse järgi õigus, kalendriaasta lõpu taga- järjel ilma, kuna teine samasugune haige, kes haigustub kalendriaasta alul, võib aga abiraha saada kõigi kolmekümne nädala jooksul. Ei ole mingit alust arvata, et seadusandja oleks tahtnud haigeid, kes kalendriaasta alul haigustunud, asetada soodsamatesse tingimustesse võrreldes nendega, kes haigustunud aasta lõpul.

(RkhA toim. nr. 1162 II—1931.)

Kas RT 1931—62 avaldatud Pärandusmaksu seaduse muutmise ja täiendamise seadust võib kohaldada ka säärastel juhtudel, kui maksustamine on läbi viidud ja otsus maksu määramise kohta jõusse astunud, kuid maks veel tasumata eeltähendatud seaduse maksmahakkamise ajal?

Vastus: eitav.

Pärandusmaksu seaduse muutmise ja täiendamise seaduse p. IV ette nähtud maksutamise toimetuse lõpetamise all tuleb mõista maksu

määramise toimingu lõppu, mitte aga maksu sissenõudmise toimingu lõppu. Pärandusmaksu muutmise ja täiendamise seadus astus jõusse 10. aug. 1931. a. ja kui selleks ajaks oli maksustamise otsus juba jõusse astunud, olgugi et määratud pärandusmaks tasumata, siis ei saa enam nende juhtude kohta küsimuses tähendatud seaduse määrusi kohaldada.

(Rkha t. nr. 1163 II—1931.)

Kas Kaitseseisukorra seaduse (RT 61—1930) § 9 p. 9-a põhjal tehtud sisekaitseülema otsust saab oma iseloomult niisuguseks toiminguks lugeda, mille vastu Riigikohtule antud kaebus oleks vaba tempelmaksust Tempelmaksutariifi nr. 1 Erandid p. 4 järgi?

Vastus: eitav.

Tempelmaksutariifi nr. 1 Erandid p. 4 järgi on tempelmaksust vabad kõik kuri- ja väärtegade, karistusekandmise, väljasaatmise ja vahi alla võtmise kohta käivad paberid, s. o. kõik paberid, mis ühenduses kuritööde jälgimisega, karistamisega ja karistuse kandmisega. Sisekaitseülema otsust Kaitseseisukorra seaduse § 9 p. 9-a põhjal ei saa lugeda oma iseloomult niisuguseks toiminguks, mille vastu Riigikohtule antud kaebus oleks vaba tempelmaksust Tempelmaksutariifi nr. 1 Erandid p. 4 järgi.

(Rkha toim. nr. 1232 II—1931.)

Kas Alevivalitsuse otsuste peale hoolekande asjus üldse saab kaevata administratiivkohtu korras, kuna Hoolekande seaduse § 207 alevivalitsust ei ole ära tähendatud?

Vastus: jaatav.

Hoolekande seaduse § 207 tähendatud valla- ja aleviesinduskogude all tuleb mõista nii valla- ja alevivolikogusid kui ka valla- ja alevivalitsusi. Hoolekande seaduse § 200 on loendatud valla- ja alevivolikogude ülesanded hoolekande alal ja § 202 valla- ja alevivalitsuste ülesanded samal alal. Kui seadusandja oleks tahtnud määrata, et valla- ja alevivalitsuste otsuste peale hoolekande alal tuleb kaebustega esineda valla- ja alevivolikogudele, siis oleks ta ka seda otseselt seaduses ära tähendanud, kuna AKK § 2 näeb ette kaebuste andmist alevivalitsuste otsuste peale.

(Rkha t. nr. 4 I—1932.)

Kas Vabariigi Valitsuse poolt 29. aprillil 1920. a. vastu võetud autasuks tasuta maasaamise määruse (RT 1920—79/80) alusel tasuta maad saanud isikuid tuleb lugeda pensionärideks, kes Valla- ja maakonnaomavalitsuste sissetulekute jne. seaduse § 9 (RT 1924—83/84, sead. nr. 58) kolmanda lõigendi järgi on isikumaksust vabad?

Vastus: eitav.

Valla- ja maakonnaomavalitsuste sissetulekute jne. seaduse § 9 kolmanda lõigendi järgi on isikumaksust vabad riigi, omavalitsuse

või eraasutiste hoolekandel ülal peetavad, samuti ka riigi või omavalitsuste paiuki või abiraha osalised isikud. Küsimuses tähendatud Vabariigi Valitsuse määruse § 4 on otseselt öeldud, et Vabadussõjas vigastatud sõdurid ja langenud sõdurite perekonnad, kui nad käesoleva määruse järgi tasuta maad saanud, jäävad ilma nende seaduse järgi määratud pensionist. Seega autasuks tasuta maad saanud isik ei ole Valla- ja maakonnaomavalitsuste sissetulekute jne. seaduse § 9 kolmanda lõigendi mõttes pensionär, kes vaba isikumaksust.

(RkhA t. nr. 16 I—1932.)

Missugused omavalitsusasutised on kohustatud hoolekandeline abiandmise kohustist kandma puudustkannatavatele perekondadele laste kasvatamiseks ja nende ülalpidamiseks?

Selle küsimuse kohta seletab Riigikohus järgmist:

Missugused omavalitsusasutised on kohustatud üldreeglina hoolekandelist abi andma, see on ette nähtud Hoolek. sead. § 19. Selles paragraafis ette nähtud alustel toimub üldiselt abiandmine ka lastele. § 19 põhjal lasub hoolekandeline abiandmise kohustis valla-, alevi- või linnavalitsusel, välja arvatud Hoolek. seaduses eriti näidatud juhud. Hoolekandeseaduse III peatükis on eriti ette nähtud hoolekanne laste ja alaealiste eest, laste hoolekande alla võtmine, nende paigutamine lastekodusse ja perekondadesse ning toetuse määramine perekondadele laste kasvatamiseks. § 63 järgi on maakonna- ja linnaomavalitsused kohustatud hoolt kandma nende hoole alla kuuluvate laste kasvatamise eest, andes neid perekondadesse kasvatada või avades nende jaoks lastekodusid. § 51 järgi kannab lastekodusse või perekondadesse kasvatada antud laste eest hoolekandmise kulud linna- või maakonnaomavalitsus. Ei saa mingit kahtlust olla selles, et Hoolek. sead. § 29 alusel hoolekande alla võetud lastele toimub abiandmine linna- või maakonnaomavalitsuse kulul ja et valla- ning aleviomavalitsused on nende kulude kandmisest vabad. Raskusi võib tekitada küsimuse lahendamine, missugused omavalitsusasutised on kohustatud hoolekandeline abiandmise kohustist kandma puudustkannatavatele perekondadele laste kasvatamiseks ja nende ülalpidamiseks (§§ 39 ja 74). § 39 näeb ette puudustkannatavatele vanematele toetuse määramise laste kasvatamiseks, otseselt määramata jättes, missugusel omavalitsusel see kohustis lasub. § 74 aga määrab, et toetuseandmine puudustkannatavaile perekondadele laste ülalpidamiseks ja haiguse korral ravimiseks hoolekande nõukogu poolt välja töötatud määruste järgi on maakonna-, linna- ja alevivalitsuste ülesanne. Nagu juba eespool tähendatud, on ka § 19 ette nähtud toetuse andmine lastele, ja § 92 alusel toimub § 90 nimetatud isiku perekonnale, s. o. ka lastele, abiandmine valla-, alevi- või linnaomavalitsuse kulul. Aineiline puudus on toetuse määramise aluseks nii §§ 19 ja

92 kui ka §§ 39 ja 74 põhjal. Missugustel juhtudel tuleb aga abiandmise kohustise üle otsustada § 19 ja missugustel § 74 põhjal, seda otseselt seaduses ei ole öeldud. Kuid siin tuleb aluseks võtta asjaolu, et § 19 on ette nähtud abiandmise kohustise kandmise üldine kord. Erandid on määratud §§ 51 ja 63, kus on tegemist hoolekande alla võetud lastele abiandmisega. § 74 määrab, et toetuseandmine puudustkannatavaile perekondadele laste ülalpidamiseks ja haiguse korral ravimiseks hoolekandenõukogu poolt välja töötatud määruste järgi on maakonna-, linna- ja alevivalitsuste ülesanne. Selles paragraafis on eriti rõhutatud, et abiandmine puudustkannatavaile perekondadele laste ülalpidamiseks toimub maakonna-, linna- ja aleviomavalitsuste arvel hoolekandenõukogu poolt välja töötatud määruste järgi. Hoolekandeseaduse § 187 p. 6 järele arutab hoolekandenõukogu muu seas abiandmise määrusi puudustkannatavaile lasterikastele perekondadele. Hoolekandesead. §§ 19, 51, 63, 39, 74, 92 ja 187 võrdlusest tuleb järeldada, et Hoolekandeseaduse § 74 põhjal langevad hoolekandekulud maakonna-, linna- ja aleviomavalitsuse kanda üksnes juhul, kui see abiandmine toimub määruste põhjal, mis Hoolekandenõukogu oma võimupiirkonnas on maksma pannud.

(Rkha t. nr. 30 I—1932.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Kuidas tuleb arvutada kohtu- ning asjaajamiskulu juhul, kui kostja esimesel kohtuistungil tõstis vaidluse hagihinna vastu TKS § 274 korras ning kohus selle vaidluse rahuldamiseks määras hagihinna kõrgema kui see oli näidatud hagipalves ja määras vastavalt sellele täiendavat lõivu, hageja aga jättis selle täiendava lõivu tasumata, mispärast asi lõpetati?

Nagu Vene Senat korduvalt seletas (TKD otsused 1913/8; 1911/13, 1910/12), on TKS § 868 õige mõte säärane, et hageja ei pea ainult sel põhjusel kostjale tasuma kohtu- ning asjaajamiskulu, et kohtuotsusega tema hagi tagasi lükati sisuliselt, vaid seepärast, et asi pole lahendatud tema kasuks, vaid tema vastu; mis asjaolust järgneb, et kostja kutsuti põhjuseta kohtusse, olles sunnitud ennast kaitsema hageja ebaõige taotluse vastu, palkama advokaati ja tegema muid kulusid. Samal põhimõttel peab hageja kohtu- ning asjaajamiskulu vastavalt kandma hagi läbivaatamiselt kõrvaldamisel kostja poolt avaldatud taanduse põhjal (TKS §§ 571—576, 585). Riigikohtu arvates, käsitades TKS § 9 põhimõtteid, peab hageja ka säärasel juhul, — kui ta kostja poolt avaldatud vaidluse rahuldamiseks TKS § 274 korras tehtud kohtumääruse täitmiseks ei tasunud täiendavat kohtulõivu ja asi seetõttu ei tulnud sisulisele arutusele ja lõpetati, — kostjale tasuma kohtu- ning asjaajamiskulu nagu hariliku taanduse

(TKS §§ 571—576) korral, sest kuigi see vaidlus hagiinna vastu pole taandus harilikus mõttes, on see ikkagi kostja poolt esitatud vormiline vaidlus, mis takistas hagi sisulisele arutusele võtmist, kuigi hageja oleks võinud seda takistust vältida täiendava lõivu tasumisega (analoogia TKS § 571 p. 5). Ei vältinud aga hageja seda takistust ja jäi selle tagajärjel hagi sisuliselt arutamata kostja poolt avaldatud vaidluse põhjal, milleks kostja pidi kohtusse tulema ja kulu kandma, siis TKS § 868 õige mõtte järgi pole seaduslikku alust kostjat ilma jätta kohtu- ning asjaajamiskuludest Koht. sead. § 396 märkuse juurde kuuluva VII lisa p. 9 ette nähtud määral, mis arvutatakse summalt, mis oli hagiinnana tähendatud kohtule antud hagipalves. (RkhT toim. nr. 226 — 1931.)

Notariaalse testamendi tühistamisest.

BES § 2799 lubab testamenditegijale igal ajal oma testamenti muuta, mispärast iga hilisem tahteavaldus surma juhuks, kui see ainult toimunud seaduspäraselt, on eelistatav varemtehtule. BES § 2800 järgi võib testamendi tühistamine toimuda vastava juriidilise tehingu läbi, nimelt kas uue testamendi tegemise teel või jälle seaduses ette nähtud korras tehtud tahteavaldusega testamendi tühistamise kohta (§ 2806) või jälle testamendi kui akti ärahävitamisega (§§ 2806, 2809). Et notariaalse testamendi tühistamine võib toimuda ka uue testamendi tegemise läbi (§ 2801 märges 1), kui muidugi see hilisem testament oma vormi ja sisu poolest vastab seaduse ettekirjutustele, siis aga säärase notariaalse testamendi tühistamine vastava akti läbi, s. o. ilma uue testamendi tegemiseta (§§ 2806, 2800) võib § 2799 2. märkme kategoorilisel ettekirjutusel toimuda ainult notariaalses korras koostatud aktiga. Notariaalse testamendi algupärandiks loetakse see tahteavaldus, mis kantud notari aktiraamatusse, ja kuigi sellest raamatust asjaosalisele antud väljakirjutist loetakse algupärandiga samajõuliseks, siis vaidluse korral notari aktiraamatusse kantud algupärand loetakse tahteavalduse algallikaks ja võib sealt testamenditegijale enesele või hiljemini ka tema pärijaile tarbe korral, kui esimene väljakirjutis on hävinud, anda ka teisi väljakirjutisi, kusjuures ka hilisem väljakirjutis võib algupärandiga ühejõuline olla (BES §§ 2031, 2032, Not. s. §§ 115—120, 122—127). Järelikult see asjaolu, et testamenditegija oli ainult hävitanud temale notari aktiraamatust antud väljakirjutise, ilma et oleks koostanud uut testamenti või jälle notariaalses korras tehtud aktiga oleks testamenti tühistanud, ei või iseenesest veel põhjust anda eeldada, et notariaalne testament oleks saanud tühistatud, sest selline tühistamine võib toimuda ainult notariaalses korras koostatud aktiga (§ 2799 m. 2) või uue testamendi tegemise läbi (§ 2801 m. 1).

(RkhT toim. nr. 1098 — 1931.)

T. G.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trükikoda O/Ü., Tartus, 1932.